

Barne- og
likestillingsdepartementet

Strategi

Trygge foreldre – trygge barn

Regjeringens strategi for foreldrestøtte (2018–2021)

Innhold

Innledning	11
Foreldrestøtte – virker det?	17
Utfordringsbilde	23
Utfordringer for foreldre	24
Utfordringer i utviklingen av tilbudene	32
Innsatsområder og tiltak	36
● Tilgjengelig informasjon til alle foreldre	39
● Treffsikre tilskuddsordninger	45
● Tilpasset støtte til foreldre med særlige behov	49
● Kvalitetssikret og samordnet tilbud	55
● En sterk frivillig sektor	59
● Økt kompetanse og kunnskap	63
Vedlegg: Tjenester som tilbyr foreldrestøtte	68
Vedlegg 2: Foreldreveiledningsprogrammer	82
Referanser	86

Tilgjengelig informasjon

Treffsikre tilskuddsordninger

Tilpasset støtte

Samordnet tilbud

Sterk frivillig sektor

Kompetanse og kunnskap

Forord

Familien er den viktigste rammen rundt barns liv og utvikling. I familien skal barn få kjærlighet, trygghet til å være seg selv og støtte til å vokse og utforske verden på egen hånd. I familien legges grunnlaget for fremtidig samfunnsdeltagelse og overføring av verdier mellom generasjoner. Å støtte opp om familien som institusjon er derfor av stor betydning for regjeringen.

Omsorg og oppdragelse er kjernen i foreldreskapet. Alle foreldre møter dilemmaer, vanskeligheter og små og store kriser i hverdagen, på ferie, gjennom småbarnsfaser og ungdomsfaser. Det er helt naturlig å føle at man av og til ikke strekker til som forelder. For noen er situasjonen mer alvorlig. Sårbare familier med sammensatte problemer skal være trygge på at det sosiale sikkerhetsnettet fungerer, og fanger opp utfordringer i tide. Foreldre som ikke makter å gi barna sine det de trenger og har krav på, må få hjelp fra det offentlige eller fra frivillig sektor så tidlig som mulig.

Det er et svik å la barn som har det vanskelig i familien bli overlatt til seg selv. En barndom preget av foreldrenes utrygghet og stress, kan ha alvorlige og uopprettelige konsekvenser for barns helse og personlige utvikling. Det er ikke uten grunn at Verdens helseorganisasjon (WHO) anbefaler foreldrestøtte som en av de viktigste virkemidlene for å bekjempe vold, overgrep og omsorgssvikt. Foreldrestøtte kan spare familier for lidelser, styrke oppvekstvilkårene for barn og ungdom, og legge til rette for langvarige positive virkninger for samfunnet.

For regjeringen er det viktig at alle foreldre som trenger det, får god informasjon og riktig hjelp. Alle foreldre skal vite hvor de kan henvende seg. Å søke støtte skal ikke være forbundet med skam, og tjenestene skal være sensitive for den enkelte familiens bakgrunn, verdier og tradisjoner for barneoppdragelse. Samtidig skal barn og ungdoms individuelle rettigheter ivaretas.

Det er i kommunene folk bor og lever. Kommunene er ansvarlige for de fleste tjenestene foreldre møter. Helsestasjons- og skolehelsetjenesten, fastleger, NAV, barnevern, skoler og barnehager skal ha et tydelig familieperspektiv og god oversikt over tiltakene som foreldre kan benytte seg av. Tilbudet om hjelp bør være like godt uansett hvor i landet familien bor.

Et godt samfunn bygges nedenfra. Frivillighets bidrag i tilbudet om hjelp og bistand til foreldre over hele landet, er et viktig supplement til offentlig innsats. I noen tilfeller er det frivillige som er foreldres eneste kontakt når de befinner seg i en sårbar livssituasjon. Ofte er det frivillige organisasjoner eller ildsjeler som har den første kontakten med foreldrene eller barna.

Hjelp til foreldrene er – viktigst av alt – en utstrakt hånd til barna. Godt arbeid med foreldrestøtte kan dempe foreldrekonflikter og hindre at barn blir utsatt for vold og omsorgssvikt.

Trygge foreldre har trygge barn.

Linda Hofstad Helleland
Barne- og likestillingsminister

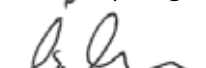
Tor Mikkel Wara
Justis-, beredskaps- og innvandringsminister

Bent Høie
Helseminister

Jan Tore Sanner
Kunnskaps- og integreringsminister

Åse Michaelsen
Eldre- og folkehelseminister

10	Legge til rette for at foreldre-veiledningskurs blir en obligatorisk del av introduksjonsprogrammet	Kunnskapsdepartementet
11	Bedre støtte til småbarnsfamilier	Barne- og likestillingsdepartementet og Kunnskapsdepartementet
12	Helsedirektoratet skal ved oppdatering av retningslinjen for svangerskapsomsorgen vurdere om det bør inkluderes en anbefaling om å gjennomføre et hjemmebesøk for gravide som vurderes i risiko	Helse- og omsorgsdepartementet
13	Foreldres oppveksterfaringer med vold	Helse- og omsorgsdepartementet
14	Sørge for at alle ATV-kontorer får et familiemandat	Barne- og likestillingsdepartementet
15	Støtte til utviklingsprosjekter i kommunale læringsnettverk	Barne- og likestillingsdepartementet
16	Bedre oppfølging av foreldre til barn i fosterhjem og i barnevernsinstitusjon	Barne- og likestillingsdepartementet
17	Statlig tilbud av spesialiserte hjelpetiltak til barn og familier i barnevernet	Barne- og likestillingsdepartementet
18	Videreutvikle foreldreveiledningstilbudet til foreldre som er bekymret for sine ungdommer	Barne- og likestillingsdepartementet
19	«Pappa i fengsel»-programmet skal bli vurdert videreutviklet med mål om tilpasning til mødre i fengsel	Justis- og beredskapsdepartementet

● KVALITETSSIKRET OG SAMORDNET TILBUD

20	Familieperspektiv i alt vi gjør	Barne- og likestillingsdepartementet
21	Bedre koordinerte tjenester for utsatte barn og unge	Helse- og omsorgsdepartementet
22	Samarbeid mellom kriminalomsorgen og familievernkontorene om foreldrestøtte skal vurderes	Barne- og likestillingsdepartementet i samarbeid med Justis- og beredskapsdepartementet

● EN STERK FRIVILLIG SEKTOR

23	Bedre samarbeid med frivillige organisasjoner om foreldrestøtte	Barne- og likestillingsdepartementet
----	---	--------------------------------------

● ØKT KOMPETANSE OG KUNNSKAP

24	Gjennomføre en befolkningsundersøkelse blant foreldre med vekt på fedre	Barne- og likestillingsdepartementet
----	---	--------------------------------------

25	Kartlegging av foreldrestøtte i barnehager	Kunnskapsdepartementet
----	--	------------------------

26	Kartlegging av foreldrestøtte i skoler	Kunnskapsdepartementet
----	--	------------------------

27	Kartlegging av foreldrestøtte i pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT)	Kunnskapsdepartementet
----	---	------------------------

28	Utredning om sosial mobilitet for barn i lavinntektsfamilier	Barne- og likestillingsdepartementet
----	--	--------------------------------------

29	Bruk av familieråd i familievernnet	Barne- og likestillingsdepartementet
----	-------------------------------------	--------------------------------------

30	Utvikling av og bruk av spisskompetansemiljøet for foreldrestøtte og forebygging i familievernnet	Barne- og likestillingsdepartementet
----	---	--------------------------------------

31	Kompetansehevende tiltak i barnevernet	Barne- og likestillingsdepartementet
----	--	--------------------------------------

32	Styrke hjelpetiltaksarbeidet i det kommunale barnevernet	Barne- og likestillingsdepartementet
----	--	--------------------------------------

33	Spre bruken av ICDP på krisesentre	Barne- og likestillingsdepartementet
----	------------------------------------	--------------------------------------

34	Spre informasjon om og utvide bruken av ATVs Bryt voldsarven	Barne- og likestillingsdepartementet
----	--	--------------------------------------

Innledning

Alle barn og unge har rett til en trygg oppvekst. Barn har krav på gode omsorgspersoner, og det er foreldrenes ansvar å gi barna trygghet, omsorg og kjærlighet. Foreldrene skal gi følelsesmessig støtte, sørge for barnas ulike behov, og utvikle positive relasjoner til barna. Gjennom gode samspill med foreldrene får barna et godt fundament å utvikle seg på, slik at de kan leve gode liv, takle motgang og etter hvert klare seg selv.

Moderne familier representerer et stort mangfold. Norske familier og foreldre er forskjellige i livsstil, verdispørsmål, tros- og livssynsspørsmål og uttrykksformer. Oppfatningen av hva som er familie og familiemedlemmer, og hva som ligger i roller som partnere, mødre, fedre og barn, varierer i befolkningen. Foreldrestøtte-tilbudet må derfor ha et mangfoldsperspektiv, og i størst mulig grad være tilpasset den enkelte families behov.

Alle barn og unge i Norge i dag skal ha de samme muligheter til utvikling uavhengig av foreldrenes og familiens utgangspunkt. Dette følger av FNs barnekonvensjon og norsk lov. Imidlertid kan trekk ved familien kan ha mye å si for hvordan barna har det, og hvordan det går med dem senere i livet. Barn som vokser opp med foreldre som kan ha rusproblemer, eller dårlig psykisk og fysisk helse, har et vanskeligere utgangspunkt enn barn som ikke gjør det. Barn i familier med migrasjonserfaring, eller barn i lukkede trossamfunn kan også møte på særskilte utfordringer som påvirker deres utvikling.

For mange barn utsettes for vold, overgrep eller omsorgssvikt fra foreldre eller nære

omsorgspersoner. Ett barn som utsettes er ett barn for mye. Denne strategien skal bidra til å forhindre at barn utsettes. For å forebygge at barn vokser opp med mangelfull eller skadelig omsorg, må foreldre få hjelp til det de ikke mestrer. Strategien er derfor forankret i Prop.12 S (2016–2017) *Opptrappingsplan mot vold og overgrep* (2017–2021).

Dårlig omsorg kan også henge sammen med andre levekårsulemper. Vedvarende lavinntekt kan gå ut over forholdet mellom foreldrene, og prege foreldrenes relasjon til barna. Resultatet kan være manglende overskudd til å møte barns behov og økt risiko for konflikter mellom de voksne. Innsatsen rettet mot barn som vokser opp i familier med vedvarende lav inntekt skal styrkes.

Kommunene er den viktigste aktøren i å gi støtte til foreldrene. I dag er det forskjeller på kommunenes tilbud. Et mål med strategien er at tilbudet skal bli mer likeverdig, og at alle kommuner skal tilby kvalitetssikret foreldrestøtte. Staten forvalter flere tilskuddsordninger for å stimulere til foreldrestøttende tiltak i kommunene. Det har vært oversøking på flere av ordningene, noe som viser at behovet er stort. Staten kan ikke pålegge kommunene å prioritere foreldrestøtte, men tilskuddsordningene har en viktig rolle i å stimulere til økt bruk av foreldrestøttende tiltak.

Vi er avhengig av en sterk frivillig sektor. Frivillig sektor gir betydelig hjelp og bistand til foreldre over hele landet. For noen foreldre er det en høy terskel for å be om hjelp fra det offentlige.

Hjelp til foreldre skal settes inn så tidlig som mulig – tidlig i svangerskapet/foreldreskapet og tidlig i barnets liv – for å forebygge at problemer oppstår. Forebygging er også samfunnsøkonomisk lønnsomt fordi det reduserer behovet for mer kostbare tiltak på et senere tidspunkt.

Hva er foreldrestøtte?

Med foreldrestøtte mener vi alle typer støtte som kan bistå og styrke foreldre i foreldrerollen. Foreldrestøtte varierer i form og innhold, fra støtte fra egen familie og uformelle nettverk, til råd, veiledning og kunnskapsbaserte programmer i offentlig, frivillig og privat regi. Noen former for foreldrestøtte er rettet mot foreldre flest, mens andre typer foreldrestøtte er rettet mot foreldre med særlige behov. Foreldrestøtte foregår på mange arenaer – i barnehagen og på skolen, ved helsestasjons- og skolehelse-tjenesten, i familievernet, i barnevernet, og i fengsel. Foreldrestøtte har som overordnet mål å fremme barnets beste ved å styrke relasjonen mellom foreldre eller mellom foreldre og barn.

Strategien omfatter ikke økonomisk støtte, eksempelvis kontantstøtte, barnetrygd og gratis tannlegetjenester. Offentlig støtte til barnefamiliene er utredet nærmere i NOU 2017:6 – *Offentlig støtte til barnefamiliene*.

Program for foreldreveiledning (ICDP)

Program for foreldreveiledning (også kjent som ICDP: International Child Development Program) er et norsk foreldreveiledningsprogram som har som mål å styrke barns oppvekstsvilkår gjennom veiledning av foreldre og omsorgspersoner. ICDP-programmet er anerkjent og benyttet av bl.a. UNICEF og WHO. Programmet er i bruk i over 40 land, og er også svært utbredt i mange norske kommuner: ved helsestasjoner, i barnevernet, barnehager m.m. Programmet bygger på omsorgspersonens oppfatning av barnet og på «Åtte tema for godt samspill», som enkle hjelpemidler for å bevisstgjøre omsorgspersoner på viktigheten av godt samspill med sitt barn:

1. Vis at du er glad i barnet ditt
2. Se og følg barnets initiativ
3. Ta del i barnets følelser
4. Gi ros og anerkjennelse
5. Felles oppmerksomhet – felles opplevelse
6. Gi mening til opplevelser
7. Lag sammenhenger
8. Hjelp til selvhjelp
  - a. Planlegge
  - b. Støtte
  - c. Legge til rette
  - d. Sette positive grenser

«Forebygging er samfunnsøkonomisk lønnsomt, det reduserer behovet for mer kostbare tiltak på et senere tidspunkt.»

Strategiens målgrupper

Strategiens målgruppe er alle foreldre. Med foreldre menes her personer som av juridiske, biologiske eller sosiale årsaker har barn, og inkluderer således både steforeldre, fosterforeldre og adoptivforeldre. I denne strategien avgrenses foreldre til å gjelde personer med barn mellom 0-18 år og foreldre som venter barn. Strategien inkluderer også foreldre uten daglig omsorg for sine barn, for eksempel foreldre i fengsel, foreldre i behandling på helseinstitusjoner, eller foreldre med barn i fosterhjem og i barneverninstitusjon etter lov om barneverntjenester. Tjenester på alle forvaltningsnivåer, frivillige organisasjoner og relevante samarbeidsaktører, inngår i strategiens målgruppe. Se vedlegg 1 for en nærmere omtale av relevante tjenester.

Innsatsområder og bakgrunn for arbeidet

Det overordnede målet med strategien er å bidra til at foreldre blir gode omsorgspersoner for sine barn. Derfor ønsker vi å nå alle foreldre – enten de har små eller store, korte eller langvarige utfordringer i foreldreskapet. For å oppnå dette skal innsatsen på foreldrestøttefeltet trappes opp, og følgende områder prioriteres:

- Tilgjengelig informasjon til alle foreldre
- Treffsikre tilskuddsordninger
- Tilpasset støtte til foreldre med særlige behov
- Kvalitetssikret og samordnet tilbud
- En sterk frivillig sektor
- Økt kompetanse og kunnskap

Arbeidet er del av regjeringens brede satsing på forebygging og tidlig innsats, som skal legge til rette for at flest mulig barn kan vokse opp i sin familie og sitt nærmiljø (Regjeringens politiske plattform 2018). Strategien er et tiltak i Prop.12 S (2016–2017)

Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017–2021). Strategien er videre forankret i Meld. St. 24 (2015–2016). *Familien – ansvar, frihet og valgmuligheter* og regjeringens arbeid for å bekjempe barnefattigdom (se bl.a. *Barn som lever i fattigdom. Regjeringens strategi* (2015–2017).

Strategien må videre ses i sammenheng med følgende anmodningsvedtak av 25. april 2017 fra Stortinget:

Vedtak 603: «Stortinget ber regjeringen styrke familievernkontorenes allmenne arbeid med forebygging av vold for å avdekke risikofamilier og gi foreldrene verktøy til å håndtere vanskelige følelser og eventuelt disposisjon for utøvelse av vold.»

Vedtak 604: «Stortinget ber regjeringen legge til rette for at foreldre får tilbud om foreldreveiledning gjennom helsestasjon, barnevern, familievern eller andre ideelle aktører.»

Vedtak 610: «Stortinget ber regjeringen legge til rette for at ICDP-foreldreveiledningskurs blir benyttet i introduksjonsprogrammet og på asylmottak.»

Vedtak 618: «Stortinget ber regjeringen sørge for at alle ATV-kontor får et familie-mandat i løpet av planperioden.»

Strategien er en tverrdepartemental satsing for å styrke arbeidet rettet mot foreldre og familier, og er utformet i samarbeid mellom Barne- og likestillingsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Arbeids- og sosialdepartementet og Kunnskapsdepartementet med underliggende direktorater. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) har hatt et særlig ansvar for arbeidets første fase. Det har vært avholdt to innspillmøter med frivillige organisasjoner, forskere og kompetansemiljøer.

Oppfølging av strategien

Barne- og likestillingsministeren har det overordnede ansvaret for å følge opp det videre arbeidet sammen med kunnskaps- og integreringsministeren, helseministeren, eldre- og folkehelseministeren og justis-, beredskaps- og innvandringsministeren. Det løpende arbeidet ivaretas av en interdepartemental arbeidsgruppe.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet vil få samordningsansvaret for de ulike direktoratene som er involvert i strategi for foreldrestøtte, for å sørge for god koordinering av planens ulike tiltak. Det skal rapporteres årlig på tiltakene i strategien. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har også fått ansvar for å utvikle oppvekstindikatorer, slik at det er mulig å følge med på hvordan barn og unges oppvekstvilkår utvikler seg i Norge. Spisskompetansemiljøet (SKM) for foreldrestøtte og forebygging som er under etablering i familievernet, skal bidra til å gjøre strategien kjent som en integrert del av sitt arbeid. Nær kontakt med kommunenes representanter og frivillig sektor er en forutsetning for vellykket oppfølging av strategien.

Tiltakene i planen skal dekkes innenfor departementenes gjeldende budsjetttrammer og vil gjennomføres når det er økonomisk mulig. Tiltakene vil kunne videreutvikles og suppleres i planperioden.

LOVER SOM REGULERER FORHOLDET MELLOM BARN OG FORELDRE

I Norge er det FNs barnekonvensjon, barneloven, barnevernloven og dels også familievernkontorloven som legger føringer for foreldrepliktene. Samtidig eksisterer det relevante lover innen andre sektorområder, som helse- og omsorgstjenestene, sosialsektoren (Arbeids- og velferdsetaten (NAV)) og utdanningssektoren, som også berører barn og foreldre. Det samlede lovverket på feltet setter de juridiske rammene for foreldres plikter og barns rettigheter.

• FNs konvensjon om barnets rettigheter

FNs barnekonvensjon består av 42 artikler som skal sikre at barn får et fullverdig liv fritt for unødvendige lidelser, og sørge for at de får utvikle seg i tråd med eget potensial og utfolde seg etter evne. Barnekonvensjonen er også del av norsk lov, og skal ved motstrid med andre bestemmelser ha forrang (se menneskerettsloven). Dette betyr i praksis at all norsk lovgivning skal håndheves på en måte som ivaretar barnets beste.

• Lov om barn og foreldre (barnelova)

Barneloven gjelder for barn og unge under 18 år, og regulerer foreldrenes

plikter overfor barna – og barnas rettigheter overfor foreldrene. Barneloven har blant annet bestemmelser om foreldreansvar og daglig omsorg, gjensidig samværsrett og foreldrenes plikt til å forsørge barna sine.

• Lov om barneverntjenester (barnevernloven)

Barneverntjenesten skal, når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner særlig trenger det, iverksette hjelpetiltak for barnet og familien. Barnevernlovens formål er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, og skal bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår.

• Lov om familievernkontorer

Det følger av familievernkontorloven at familievernet skal tilby behandling og rådgivning til familier som opplever vansker, konflikter eller kriser. Familievernet bør også drive utadrettet virksomhet om familierelaterte tema. Dette kan innebære veiledning, informasjon og undervisning rettet mot hjelpeapparatet og publikum.

Foreldrestøtte – virker det?

Hvorfor bør statlige og kommunale myndigheter, tjenester og frivillige aktører tilby ulike former for hjelp til å mestre foreldrerollen? Har vi belegg for å si at foreldrestøtte virker? Nyere funn i norsk og internasjonal forskning gir oss gode grunner til å satse på støtte til foreldrene:

- Nyere hjerneforskning viser at barn som opplever stress og påkjenninger tidlig i livet, tar spesielt stor skade av dette.¹ Dette understreker betydningen av *tidlig innsats*. Foreldrestøtte bør være tilgjengelig tidlig i svangerskapet/foreldreskapet og tidlig i barnets liv, for å forebygge at problemer oppstår.
- Foreldrestøtte gjør foreldre tryggere i foreldrerollen og til bedre omsorgsgivere for sine barn. Mange av de foreldrestøttende programmene som brukes i Norge i dag, viser lovende resultater og får gode tilbakemeldinger fra deltagende foreldrene.²
- Målrettet støtte til foreldre med særlige behov, reduserer sjansen for at barn blir utsatt for vold, overgrep og omsorgssvikt.³
- Deltagelse på foreldrestøttende arenaer skaper nettverk der foreldrene kan snakke om felles utfordringer.⁴ Nettverk som bidrar til læring, og som gir foreldre trygghet i foreldreskapet, vil også komme barna til gode.
- Foreldrestøtte fører sannsynligvis til betydelige samfunnsøkonomiske gevinster. Forebygging koster samfunnet mindre

enn virkemidler som benyttes for å redusere kostnader av skadelig praksis. Dette gjelder f.eks. kostnader knyttet til politi, rettsvesen og barnevern i forbindelse med vold, overgrep og omsorgssvikt. Foreldrestøtte kan bidra til å redusere behovet for slike tjenester – både for foreldrene selv og for barna i ulike faser av deres livsløp.⁵

Nedenfor gis en mer utfyllende begrunnelse for hver av disse positive virkningene av foreldrestøtte.

Tidlig innsats

Trygge foreldre bidrar til en god og trygg oppvekst for barn og unge. Når omsorgsgiveren blir sikrere og mer kompetent, øker det sjansen for at barna utvikler mer selvtillit, et naturlig følelsesliv, en bedre evne til å takle motgang, og gode sosiale ferdigheter. Motsatt kan en barndom preget av foreldrenes utrygghet og stress, ha alvorlige konsekvenser for barns helse og personlige utvikling.

Nasjonale og internasjonale studier på ulike fagfelt peker her i samme retning: Tidlig stress har effekter på foster, sped- og småbarn, og senere mental og fysisk helse. Økt emosjonelt stress under svangerskapet kan påvirke utviklingen av fosterets hjerne. Mye

---

1 Keiley et al. (2001), NOU 2017:12 Svikt og svik.

2 Bråten og Sønsterudbråten (2016).

3 Sethi et al. (2013). Se også Verdens helseorganisasjon. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en/>.

4 Bråten og Sønsterudbråten (2016).

5 Se f.eks. Rambøll (2012) for den samfunnsøkonomiske gevinsten av vellykket forebygging.

og hyppig stress i den første levetiden kan føre til at en person senere i livet er mindre i stand til å takle vanskelige situasjoner. Traumatiske belastninger tidlig i livet, mens hjernen fortsatt er i vekst, påvirker kroppens nervesystem. Barn kan miste evnen til å regulere stress, og for noen blir kroppens alarmsystem mer sensitivt resten av livet. Krenkelser som varer over lang tid eller der omsorgspersoner er ansvarlig, øker sårbarheten.⁶

En spesielt omfattende studie som måler langsiktige konsekvenser av belastende barndomserfaringer, er den amerikanske studien Adverse Childhood Experiences. Studien dokumenterer at risikoen for en lang rekke helseplager og funksjonsvirkninger i voksen alder, både psykiske og somatiske, øker i takt med antallet belastninger man har blitt utsatt for som barn.⁷ Skadevirkningene av vold, overgrep og omsorgssvikt mot barn er godt dokumentert, og skadevirkningene er spesielt store når barn er mellom 0-5 år.⁸

Grunnmuren for foreldrenes tilknytning og omsorg for barnet legges allerede i svangerskapet. Fordi barns forutsetninger og opplevelser i de første årene har stor betydning for deres utvikling, vil tidlig innsats overfor foreldre være avgjørende – tidlig i barnets liv, tidlig i svangerskapet/foreldreskapet – før problemene oppstår eller forverres.

Foreldrestøtte gjør foreldre tryggere i foreldrerollen

Hva vet vi om virkningen av foreldrestøttende tiltak som brukes ofte i Norge i dag? Har vi belegg for å hevde at foreldrestøtte

faktisk gjør foreldre tryggere i omsorgsrollen? Fafo leverte i 2016, på oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, en kunnskapsstatus om hvorvidt foreldrestøtte virker, og eventuelt hvilke former for foreldrestøtte som virker. Foreldreveiledningsprogrammer som er i bruk rettet mot foreldre flest i Norge har med få unntak, skriver Fafo, påvist effekt, og foreldrenes erfaringer med programmene er positive.⁹

Et foreldreveiledningsprogram som er svært utbredt i Norge er ICDP, som gir foreldreveiledning gjennom gruppesamlinger. En evaluering av ICDP i Norge viser positiv endring i foreldrestil for deltagerne. Etter å ha deltatt på gruppesamlingene, opplever foreldrene færre utfordringer knyttet til barnets vanskeligheter, nedgang i opplevelse av ensomhet, og en positiv endring i holdninger til barneoppdragelse.¹⁰

ICDP brukes i en rekke sammenhenger. Det baserer seg på myndiggjøring blant deltagerne, og er mottatt positivt fra mange ulike grupper, bl.a. innvanderforeldre, foreldre i fengsel og foreldre på krisesentre¹¹. ICDP er også forsøkt tilpasset foreldre som er bekymret for at ungdommene deres står i fare for å bli radikalisert.¹²

Fafo har videre vurdert effekten av foreldreveiledning på foreldre med ulike typer risiko. De konkluderer med at effektstudier av tiltak som er satt inn overfor slike foreldre, gir belegg for at tiltakene har positiv effekt. Dette gjelder spesielt når tiltaket settes inn tidlig i barnets liv.¹³ Nurse Family Partnership, som på norsk har fått navnet Familie for første gang, tilbyr tett oppfølging av sårbare foreldre fra graviditet og frem

6 Forskning.no. «Barnehjernen kan få sår som ikke gror», intervju med Dag Nordanger. Se også Meld. St. 24 (2015-2016) og NOU 2017:12 Svikt og svik.

7 Felitti et al. (1998), Anda et al. (2006); gjengitt i NOU 2017:12 Svikt og svik.

8 Keiley et al. (2001); gjengitt i NOU 2017:12 Svikt og svik.

9 Bråten og Sønsterudbråten (2016).

10 Sherr et al. (2014); gjengitt i Bråten og Sønsterudbråten (2016).

11 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2016).

12 Bråten og Sønsterudbråten (2017).

13 Bråten og Sønsterudbråten (2016).

til barnet fyller to år. Evalueringer internasjonalt viser at programmet forebygger omsorgssvikt, psykisk sykdom, og generelt bedrer barns oppvekstvilkår. Programmet har spesielt gode resultater på foreldre i lavinntektsfamilier, og har positiv effekt på mødrenes arbeidsdeltagelse.¹⁴

Andre foreldrestøttende programmer som er utberedt i Norge, slik som for eksempel Tidlig innsats for barn i risiko (TIBIR) Trygghetssirkelen (COS), De utrolige årene (DUÅ) og Marte Meo, viser lovende resultater når det gjelder å gjøre foreldre tryggere i foreldrerollen og styrke foreldre-barn-relasjonen.¹⁵ Flere av programmene benyttes på flere forebyggingsnivåer, som for eksempel TIBIR og DUÅ.

Noen foreldrestøttende programmer retter seg mot foreldre som har barn med atferdsvansker. Vi nevner her to eksempler på programmer som har god dokumentert effekt. Parent Management Training – Oregon (PMTO) er et behandlingstiltak for foreldre/foresatte med barn i alderen 4-12 år med alvorlige atferdsvansker. Programmets formål er å stanse, redusere eller forebygge atferdsvansker hos barn ved å endre samspillet mellom foreldre og barn. Det er gjennomført en landsomfattende randomisert-kontrollert studie (RCT-studie) av tiltaket i Norge som viste at PMTO er en effektiv og virksom behandlingsmetode for familier med barn som har alvorlige atferdsproblemer. Foreldre og lærere som mottok PMTO rapporterte om mindre utagerende atferd hos sine barn sammenlignet med dem som mottok annen type behandling. Likeledes viste observasjoner styrkede foreldreferdigheter i PMTO-gruppen.¹⁶

Et annet eksempel på et program med god dokumentert effekt er Multisystemisk terapi (MST). Dette er et behandlingstilbud til familier som har ungdom i alderen 12-18 år med store atferdsproblemer. Tiltaket har vært gjenstand for en rekke randomiserte kontrollerte forsøk, hvorav ett i Norge. Den norske studien viser at MST fører til mindre selvrapportert kriminell atferd og mindre lærerrapportert problematferd.¹⁷

Når det gjelder foreldrestøttende tiltak som helsestasjonenes hjemmebesøk, foreldregrupper og oppfølging av foreldre gjennom arenaer som barnehager og skole, finnes det positive erfaringer.¹⁸ Studier viser at mødre som har hatt helsesøster på hjemmebesøk er mer tilfredse med helsesøster, og får mulighet til å snakke i fred og ro i hjemmemiljøet om sine spørsmål og utfordringer.¹⁹

Home-Start Familiekontakten er et internasjonalt, frivillig familiestøtteprogram rettet mot småbarnsfamilier med minst ett barn under skolealder (0-6 år) og som har virksomhet i 22 land. I Norge startet Home-Start opp i 1995. Familiekontakter i Home-Start gir nødvendig hjelp og støtte til foreldrene i en presset hverdag slik at kriser i familien unngås. Hjelpen ytes i familiens eget hjem, og kan gå ut på hvordan foreldreskapet utøves, hvordan man kan skape nettverk, eller benytte tilgjengelige tjenester i familiens lokalmiljø.²⁰ Tiltaket i Norge ble evaluert i 2009. Evalueringen viste at foreldre som mottok hjelp fra Home-Start, ble mer fornøyde, fikk økt kompetanse og mestret foreldrerollen bedre.²¹ En randomisert, kontrollert studie av Home-Start Familiekontaktens virksomhet i Nederland i 2013 viste at kontakt med familiekontakter fra Home-Start fører til positive endringer i

14 Olds (2006).

15 Bråten og Sønsterudbråten (2016).

16 Ungsinn om PMTO – https://ungsinn.no/post_tiltak/parent-management-training-oregon-pmto-2/.

Se også Askeland og Christensen (2010), Patterson (2005).

17 Ungsinn om MST – https://ungsinn.no/post_tiltak/mst/. Se også Ogden (2006), Tripodi og Bender (2011).

18 Bråten og Sønsterudbråten (2016).

19 Hjälmhult (2009).

20 Bråten og Sønsterudbråten (2016).

21 Kaasa og Jelstad (2009).

foreldrenes velvære og foreldrekompetanse, i tillegg til en reduksjon i atferdsproblemer blant barna²² Home-Start har også egne innsatser for å gi avlastning og hjelp til familier med særskilte behov I Nederland er det likeledes utviklet et eget konsept: «Home-Start +» som retter seg mot familier med barn mellom 7 og 14 år. Dette tilbys i dag ved 24 avdelinger i Nederland. HS+ bygger på de samme grunnpilarene som det vanlige Home-Start-programmet for småbarnsfamilier, men familiekontaktene i Home-Start + må ofte ha en mer praktisk tilnærming i hjelpearbeidet ved at både barn og foreldre er mer deltakende og med på å definere hjelpebehovet.

Som eksempel fra utdanningssektoren kan det trekkes frem at flere skoler har startet såkalt foreldreskole. Målet med foreldreskolene er å hjelpe foreldre med hvordan de skal støtte foreldrenes skolearbeid. En internasjonal studie viser at foreldreinvolvering har positiv sammenheng med elevers faglige resultater.²³

Målrettet støtte til foreldre med særlige behov, reduserer sjansen for at barn blir utsatt for vold, overgrep og omsorgssvikt

Verdens helseorganisasjon (WHO) vurderer foreldrestøtte som en av de viktigste forebyggende innsatsene for å redusere vold, overgrep og omsorgssvikt.²⁴ WHO anbefaler blant annet hjemmebesøk til foreldre for å gi støtte, veiledning og informasjon. De tilrår også foreldreopplæring i grupper for å forbedre oppdragelsesevner, øke kunnskapen om barnets utvikling og oppmuntre til positive strategier for barneoppdragelse.

Vanlige risikofaktorer for vold mot barn som nevnes i litteraturen, er blant annet rus og psykiske lidelser²⁵, arbeidsledighet og fattigdom²⁶, eller at voldsutøver selv har opplevd vold i barndommen²⁷. Å leve i et lukket samfunn anses også som en risikofaktor fordi det i et slikt samfunn er lite innsyn fra – og manglende kontakt med – andre deler av samfunnet. Lukkede samfunn kan være preget av et indre sett med normer og selvjustis, og medlemmenes mulighet til å bryte ut («exit») kan være begrenset. Foreldrestøtte kan ikke alene løse et komplekst problem som vold, men foreldrestøtte kan brukes sammen med andre forebyggings-tiltak, hjelpetilbud, strafferettslige virkemidler o.a.

Foreldrestøtte vil i noen tilfeller kunne ha en direkte effekt på foreldres voldsbruk, f.eks. ved at programmer adresserer vold i oppdragerøyemed, slik WHO anbefaler. Samtidig kan foreldrestøtte ha en indirekte effekt ved å redusere andre risikofaktorer. For eksempel har enkelte foreldreveiledningsprogrammer påvist positiv effekt på foreldrenes økonomiske situasjon²⁸, noe som igjen er forbundet med lavere risiko for vold mot barn.

Foreldrestøttetiltak bidrar til nettverksdannelser og økt kontakt mellom foreldre

God sosial støtte er en viktig ressurs for alle foreldre. Enten foreldre har spørsmål om hverdagslige utfordringer knyttet til leggetid eller bruk av sosiale medier, eller mer krevende utfordringer knyttet til omsorgsrollen, er det viktig å ha noen å snakke med. Undersøkelser viser at foreldrestøttetiltak,

22 Hermanns m.fl. (2013).

23 Hill og Tysen (2009), Hattie (2009); gjengitt i Drugli og Nordahl (2016).

24 Verdens helseorganisasjon. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en/>.

25 Finkelhor et al. (2007), Foran et al. (2008).

26 Jewkes (2002), Petersen, Joseph og Feit (2014).

27 Pratchett og Yehuda (2011).

28 Se f.eks. Olds (2006).

kan skape nye nettverk mellom foreldre. Mange ser foreldrestøtte som en mulighet til å møte likesinnede – noen som bor i nabolaget og som de kan snakke åpent med.²⁹ Foreldrestøttetiltak kan igangsettes på lett tilgjengelige møteplasser – for eksempel i barnehagen.

At foreldre snakker hyppigere med hverandre er ikke et mål i seg selv. Nettverk som bidrar til læring, og som gir foreldre trygghet i foreldreskapet, vil også komme barna til gode. En svensk offentlig utredning – Föräldrastöd en vinst för alla – underbygger det nettverksbyggende potensialet som foreldrestøttende tiltak har. Utredningen gjennomgikk forskning, og gjennomførte i tillegg en spørreundersøkelse blant svenske foreldre om hva slags støtte de ønsket. Et gjennomgående funn var at foreldrene ønsket et kontaktnett der de kunne diskutere felles utfordringer knyttet til foreldrerollen.³⁰ Å legge til rette for møteplasser der foreldre kan samtale med fagpersoner og hverandre om foreldreskap, er viktig. Både helsestasjoner, barnehager og skoler er egnede arenaer.

Også minoritetskvinner som har deltatt i ICDP har trukket frem nettverksbygging som en av de sentrale positive resultatene.³¹ Foreldre som har barn med funksjonsnedsettelse har vist til lignende erfaringer: at ICDP også fungerer som en sosial møteplass der man kommer i kontakt med andre med lignende utfordringer, som man ikke møter til vanlig.³²

Foreldrestøtte er samfunnsøkonomisk lønnsomt

Tiltak som settes inn i tidlig alder har generelt sett betraktelig bedre effekt enn tiltak som iverksettes på et senere tidspunkt i livet.³³ De fleste typer foreldrestøtte er lite kostnadskrevende, og vil kunne gi langvarige gevinster: Sosialt tilpassede og trygge barn vil for eksempel ha bedre forutsetninger for å fullføre skolegang og etablere positive vennskap, som i neste omgang påvirker mulighetene for videre utdanning og yrkesdeltagelse.

Fullføring av utdanning er en av de viktigste faktorene bak realiseringen av samfunnsøkonomiske gevinster. En dansk samfunnsøkonomisk analyse fra 2012 anslår gevinstpotensialet å være 29,5 milliarder danske kroner dersom alle utsatte barn og unge får et normalt livsløp.³⁴ De samfunnsmessige kostnadene ved utenforskap, både i form av tapt verdiskapning og offentlige utgifter, er svært store. Derfor vil selv få suksesshistorier rettfærdiggjøre ressursbruken forbundet med forebyggende tiltak rettet mot å styrke barns oppvekstvilkår.³⁵

Vista Analyse har beregnet at barn som har vært utsatt for alvorlig omsorgssvikt eller mishandling i 2015 eller tidligere i livet, kan forventes å koste samfunnet om lag 75 mrd. kroner gjennom livsløpet.³⁶ Av dette er om lag 35 mrd. kroner et beregnet produksjonstap (tapt humankapital), mens de øvrige kostnadene er forventede kostnader over offentlige budsjetter. Å forebygge vold og overgrep mot barn, og avdekke sviktende omsorg på et tidligere tidspunkt, vil gi store besparelser og samfunnsøkonomisk nytte.

29 Hjälmhult (2014), gjengitt i Bråten og Sønsterudbråten (2016).

30 SOU (2008), gjengitt i Bråten og Sønsterudbråten (2016).

31 Hannestad og Hundeide (2005). Se også Sønsterudbråten og Bjørnset (2018).

32 Tørnes (2007), gjengitt i Bråten og Sønsterudbråten (2016).

33 Oslo Economics (2017), Rambøll (2012). Se også Rambøll (2013).

34 Rambøll (2012).

35 SOU 2008:131, Oslo Economics (2017).

36 Rasmussen og Vennemo (2017).

Utfordringsbilde

Det kan være vanskelig å være foreldre, både når barn går gjennom urolige eller bekymringsfulle faser, og når voksne har personlige problemer som kan gå ut over overskudd og evne til å se barnas behov. Noen situasjoner er utfordrende over lang tid, både for foreldre og barn. Mens småbarnsforeldre kan ha problemer knyttet til nattevåk og trassalder, kan tenåringsforeldre oppleve at barna deres sliter med stress og psykiske helseplager; en økende og urovekkende trend blant norske ungdommer – spesielt blant jenter.³⁷

Samtidig byr det moderne, digitale samfunnet på utfordringer som nesten alle foreldre må ta stilling til knyttet til barnas

bruk av sosiale medier og ny teknologi. 1 av 4 elever fullfører ikke videregående skole i løpet av 5 år. Elevundersøkelsen viser at bortimot 7 % av elever i grunnskolen og videregående skole mobbes på regelmessig basis.³⁸

Når foreldre ønsker hjelp til å møte slike problemstillinger, skal det offentlige tjenestetilbudet bidra til å støtte foreldre i omsorgsrollen på en kyndig og sensitiv måte, med respekt for foreldrenes egenart og egne erfaringer. Frivillige organisasjoner kan gi viktige bidrag.

Eksempler på vansker foreldre i dag møter, og sentrale problemstillinger i tjenestene, følger nedenfor.

---

³⁷ Bakken (2017).

³⁸ Utdanningsdirektoratet (2017).

INNSPILL FRA BERØRTE ORGANISASJONER

Under arbeidet med foreldrestøttestrategien ble det avholdt to innspillsmøter med berørte frivillige organisasjoner, forskere og fagmiljøer, og foreldreutvalg. Følgende aktører deltok på innspillsmøtene: Actis – Rusfeltets samarbeidsorgan, Alternativ til vold (ATV), Barneombudet, Barnevakten, Fafo, Familievernet Øst, Foreldreutvalget for barnehager (FUB), Foreldreutvalget for grunnopplæringen (FUG), For Fangers Pårørende, Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon (FFO), Home-Start Familiekontakten Norge, ICDP Norge, Kirkens bymisjon, Kompetansesenter rus – Oslo, KS, Lovisenberg Diakonale Sykehus, Medietilsynet, Mental Helse Ungdom, Mir – Multikulturelt Initiativ- og Ressursnettverk, Nasjonalt utviklingssenter for barn og unge (NUBU), Norsk psykologforening, NOVA, Organisasjon for barnevernforeldre, Reform – Ressurscenter for menn, RKBU Nord, RKBU Vest, Røde Kors, Statens Barnehus Oslo, Utenlandsadoptertes politiske utvalg og Voksne for barn.

Vi gjengir her noen av de tilbakemeldingene som ble gjentatt flest ganger på innspillsmøtene:

- *«Det er behov for bedre og mer tilgjengelig informasjon for foreldre»*
- *«Steder hvor man kan søke informasjon er viktig, men ingenting erstatter den gode samtalen»*
- *«Det er ofte tabuer og skam knyttet til å søke hjelp»*
- *«Foreldre har behov for et mer koordinert tilbud»*
- *«Det er behov for lavterskeltilbud (f.eks. Familiens hus) og åpne møteplasser»*
- *«Foreldre med spesielle behov må få tilpasset hjelp»*
- *«Vi trenger mer kunnskap om foreldres behov, og tilgjengelig kunnskap må utnyttes bedre i tjenestene»*

Utfordringer for foreldre

«Familier har mange ulike krevende situasjoner, og felles for oss mennesker er at vi aller helst vil klare oss selv. Ofte er det familier hvor det ikke er mangel på omsorgsvilje, men hvor evnen og kapasiteten ligger nede.»

Home-Start Familiekontakten Norge, innspillsmøte 14. november 2017

Foreldre har i dag mer utdanning enn tidligere og er vant til å søke på ulike kilder til informasjon og kunnskap. Råd om barneopdragelse finnes på nett, på biblioteket og i aviser og ukeblader. En utfordring er at råd til foreldre ofte er motsetningsfulle og preget av ulike meninger og fasetter. Det er derfor behov for noen som kan gi kvalitetssikrede råd og faglige anbefalinger.³⁹ Råd foreldre etterspør kan være knyttet til hvordan

de skal håndtere mobbing i barnehagen og skolen, eller hvordan de kan håndtere barns sosiale, psykiske eller faglige vansker i skolen. Hva skal foreldre gjøre hvis de opplever at deres eget eller andres barn sliter? Dette er eksempler på problemstillinger alle foreldre kan møte.⁴⁰

Foreldreskap i det digitale samfunnet
Det kan være vanskelig for de fleste foreldre

³⁹ Bråten og Sønsterudbråten (2016).

⁴⁰ Foreldreutvalget for grunnskolen (FUG). Innspillsmøte om regjeringens *Strategi for foreldrestøtte*, 14. november 2017.

å følge med på barns digitale hverdag. Et viktig utgangspunkt er at bruk av internett og sosiale medier i stadig større grad er blitt en integrert del av hverdagslivet – hjemme, i barnehagen og på skolen. 97 % av 9-16-åringene i Norge har tilgang på mobiltelefon, og nesten like mange kan bruke TV, PC/Mac og nettbrett hjemme. Det er en rekke ulike utfordringer knyttet til hva barn eksponeres for av ulike typer innhold på internett og kommunikasjon de har med andre via ulike kanaler som sosiale medier, spill mv. Barns grunnleggende rett til yrings- og opplysningsfrihet er også sentralt å vurdere opp mot begrensninger og eventuell bruk av filtermekanismer. Tidsbruk er et tema som ofte løftes av foreldre, samtidig mener 30 % av barn og unge at foreldrene bruker for mye tid på mobilen.⁴¹ Det er derfor også viktig å ha oppmerksomhet om hvordan foreldre selv kan være gode forbilder gjennom sin nett- og mobilbruk. Det er viktig at foreldre er i stand til å skape trygge rammer for barnas medie- og teknologibruk. Dette innebærer at foreldrene hjelper barna sine å håndtere risiko, for eksempel når de bruker sosiale medier og spill. Det er viktig å lære barn gode nettvaner tidlig.⁴² I tillegg er bruk av internett og sosiale medier forbundet med risiko for mobbing, overgrep, tilgang til uønsket seksuelt innhold eller oppmerksomhet, mv. Dette er en kilde til bekymring for mange foreldre og understreker behovet for lett tilgjengelig kvalitetssikret informasjon og veiledning om temaet.

Tenåringsforeldre

Å få barn før man selv er voksen er ikke lett. I tenårene skjer store forandringer både fysisk og mentalt, og det kan være vanskelig å samtidig ta vare på et barn. Unge foreldre lever oftere med vedvarende lav inntekt, og mottar oftere sosialhjelp og bostøtte. Unge foreldre er imidlertid en liten, og stadig mindre gruppe i Norge. I 2015 ble kun 1,3% av barna født av mødre under 20 år.⁴³ Å bli

foreldre i svært ung alder kan oppleves som overveldende, og det er viktig at tenåringsforeldre med ekstra behov for støtte tilbys skreddersydd hjelp.

Foreldre til ungdommer

Ifølge Ungdata 2017 er ungdommene som vokser opp i dag en veltilpasset, aktiv og hjemmekjær ungdomsgenerasjon som liker å bruke tid med foreldrene sine. Selv om de fleste trives og er godt fornøyd, er det mange ungdommer som opplever bekymringer i hverdagen. Særlig er det mange jenter som opplever skolen som stressende. Omfanget av psykiske helseplager blant ungdom fortsetter å øke. Økningen er markant og gjelder både gutter og jenter.⁴⁴ 1 av 4 unge fullfører i dag ikke videregående opplæring i løpet av fem år.⁴⁵

Samtidig viser Ungdata-rapporten fra 2017 at båndene mellom ungdom og foreldre er blitt ytterligere forsterket, og at de siste årenes nedgang i alkoholbruk, røyking og snusing fortsetter.

På andre områder kan det derimot synes som den skikkeligstrenden vi har sett prege ungdomsgenerasjonene siden årtusenskiftet, har stoppet noe opp. Sammenlignet med 2016-tallene er det færre som bruker mye tid på lekser, færre som sikter mot høyere utdanning og færre som aldri tror de vil bli arbeidsledige. Det er også en mindre økning i andelen ungdom som driver med lovbrudd. Ungdata 2017 viser også en nedgang i andelen som tror de kommer til å leve et godt og lykkelig liv.

Undersøkelsen Ung i Oslo 2018 viser også til enkelte bekymringsfulle utviklingstrekk. Dette gjelder blant annet en markant økning i cannabisbruk blant Oslo-ungdommen. Flere ungdommer er også involvert i ulike former for problematferd – for første gang siden 2006 ser forskerne en økning i problemat-

41 Medietilsynet (2016).

42 Medietilsynet. www.medietilsynet.no.

43 Folkehelseinstituttet (2017).

44 Bakken (2017).

45 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/.

ferd. Det har også vært en økning i andelen av ungdommene som har blitt utsatt for vold og mobbing, og som har ulike helseplager.⁴⁶

Disse endringene antyder et skifte i en utvikling vi har sett de siste årene, der ungdom i økende grad bruker tid på lekser, orienterer seg mot høyere utdanning, og der framtidsoptimismen blant unge har vært svært høy. Utfordringer ungdom møter kan føre til bekymringer hos foreldrene om hvordan de kan støtte og hjelpe barna sine i en vanskelig situasjon.

Foreldre med innvandrers- eller minoritetsbakgrunn

Å komme ny til Norge som foreldre kan være problematisk. Foreldrerollen i Norge kan skille seg mye fra foreldrerollen i landet familiene har flyttet fra. De fleste innvandrersforeldre håndterer dette etter noe tid, men det kan være behov for hjelp underveis. Norge setter barns rettigheter og rett til selvbestemmelse høyt, og fysisk avstraffelse er for eksempel forbudt. Mange innvandrere er vokst opp under helt andre vilkår, noe som kan føre til usikkerhet og misforståelser.

Foreldrerollen kan videre bli påvirket av problemstillinger knyttet til flukt, traumer, svake kunnskaper i norsk, lite kjennskap til det norske samfunnet og manglende sosialt nettverk. Foreldre som bor på asylmottak er særlig sårbare på grunn av usikkerhet og uforutsigbarhet knyttet til asylsøknadsprosessen. Det kan være svært utfordrende å skulle ivareta barns omsorgsbehov i den situasjonen. Familier med innvandrersbakgrunn lever oftere enn andre med vedvarende lav inntekt, noe som kan gjøre foreldreskapet vanskelig.

Andre minoritets- eller urfolksgrupper har en langvarig tilknytning til Norge, som samer og nasjonale minoriteter. Barneoppdragelse og foreldrerollen hos urfolk og nasjonale minoriteter kan være forskjellig fra den som er vanlig i majoritetsbefolkningen. Dette

kan føre til misforståelser når fagpersoner utenfra kommer inn i familien, og dermed vanskeliggjøre samarbeid med offentlige tjenester. Det kan også føre til at generell foreldreveiledning ikke oppleves som relevant for foreldrene.

Når det gjelder moderne samiske samfunn er disse i stadig endring og utvikling. De samiske samfunnene er svært ulike: fra de tradisjonelle samiske bosetningsområdene til de store byene. Samisk tilhørighet formidles på flere måter og mange familier slites mellom norske og samiske oppdragsformer. Dette kan føre til usikkerhet og utrygghet i foreldrerollen.⁴⁷

Regnbuefamilier

Regnbuefamilie er en fellesbetegnelse for mange ulike familiekonstellasjoner med lesbiske, bifile og homofile foreldre, trans eller interkjønn. Det kan bety en familie der foreldrene er av samme kjønn, men også mer alternative familieformer, for eksempel der to lesbiske og to homofile menn har bestemt seg for å være foreldre sammen, to kvinner som deler omsorgen med barnets far, eller der to menn får barn med en kvinne og alle tre skal være omsorgspersoner for barnet.

Regnbuefamilier og familier med lhbti-personer kan oppleve at tjenestene ikke har spesifikk kunnskap om lhbti-familier som kan møte deres problemer. Det kan føre til at færre lhbti-familier benytter disse offentlige tjenestene, eller har dårlige erfaringer i møte med tjenestene. Lhbti-personer kan oppleve utfordringer på en rekke arenaer, blant annet gjennom skole, fritidsaktiviteter, helsevesen, barnevern og familievern. Omfanget av personer som blir utsatt for mobbing eller hatefulle ytringer blant lhbti-personer er høyere enn landsgjennomsnittet.

Det finnes imidlertid lite kunnskap om i hvilken grad tjenester oppleves som likeverdige for regnbuefamilier og lhbti-personer. Regjeringens lhbti-handlingsplan (2017-

46 Bakken (2018).

47 Regionalt samisk kompetansesenter (RESAK). <https://www.bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/resak/>.

2020) har flere forsknings- og utviklingstiltak omkring dette temaet.

Foreldre med utviklingshemming eller kognitive vansker

Ca. 1 % av barn i Norge, ca. 600 barn pr. år, fødes av foreldre med ulik grad av utviklingshemming, kognitive vansker eller generelle lærevansker. Foreldre med utviklingshemming eller kognitive vansker kan ha mange problemer både når det gjelder organisering av hverdagen, oppfølging av skole og barnas skolearbeid og en generell usikkerhet i foreldrerollen. Foreldre med utviklingshemming kan også ha vanskeligheter med å nyttiggjøre seg generelle tiltak for foreldrestøtte i barnevernet og andre tjenester, og kan ha behov for tilrettelegging.

Foreldre som har barn med funksjonsnedsettelse

Å være foreldre til barn med funksjonsnedsettelse, som psykiske, kognitive eller intellektuelle vansker, somatisk sykdom, sensoriske eller fysiske funksjonsnedsettelse, kan være både fysisk og psykisk krevende. Omsorgen for barnet og kontakten med hjelpeapparatet tar mye tid og oppmerksomhet. Mange foreldre har fortsatt hovedansvaret for samordning og koordinering av tjenester, spesielt gjelder dette mødrene som av den grunn ofte jobber deltid. I tillegg til at dette er en likestillingsutfordring, opplever mødrene ofte også dårligere helse enn andre og manglende mulighet til fritid og til å opprettholde sosiale relasjoner. For mange foreldre kan det være vanskelig å prioritere omsorgen til barnets søsken, parforholdet og egne behov. Utfordringer som majoritetsforeldre møter, f.eks. knyttet til å få riktig informasjon, er ofte enda større blant foreldre som har barn med funksjonsnedsettelse. Manglende og tilfeldig informasjon, og usystematisk oppfølging og hjelp, er en ofte rapportert utfordring i denne gruppen.⁴⁸

Foreldre i kontakt med barnevernet

Det store flertallet av barn og familier som er i kontakt med barnevernet har behov for veiledning for å bli tryggere i rollen som foreldre. Noen ganger er ikke hjelpetiltak i hjemmet nok, og barna må flyttes ut av hjemmet for å få en tilstrekkelig omsorg og ivaretagelse. Det er en dramatisk situasjon både for foreldre og barn, som kan føre til sinne, fortvilelse, maktesløshet, sorg og skam, særlig i tiden rett etter omsorgsovertakelsen. Foreldrene har ofte behov for hjelp til å bearbeide følelser, men også til å forstå hva som har skjedd. Det er viktig også for barna at foreldrene får oppfølging i en slik situasjon.

Foreldre som har fosterbarn eller adoptivbarn

I 2016 var det om lag 11 000 barn som bodde i fosterhjem i Norge. I 2016 ble det gjennomført 349 adopsjoner, 150 stebarnsadoptions og 61 fosterbarnsadoptions (SSB). Fosterbarn og mange av barna som adopteres fra utlandet har levd under forhold som kan ha skadet utviklingen. Barn som har utviklingstraumer kan ha væremåter og reaksjoner som er vanskelig både å forstå, og forholde seg til. Barna som i dag kommer fra utlandet til norske familier er ofte eldre og kan ha mer sammensatte utfordringer enn tidligere. Selv om de fleste av barna klarer seg bra, viser flere nordiske studier at barna kan ha økt risiko for å utvikle psykiske plager, ha svakere skoleprestasjoner og en dårligere språkutvikling enn ikke-adopterte barn.⁴⁹ Fosterforeldre og adoptivforeldre vil kunne ha behov for tilpasset veiledning for å takle ulike vanskelige situasjoner.

Foreldre i kontakt med familievern

2017 fikk familievern tjenesten inn nesten 30 000 nye kliniske saker, og over 16 000 nye meklingsaker. De eksterne meklerne utførte over 4200 meklinger. Tilsammen utgjør dette i overkant av 50 000 saker og innebærer at

48 Demiri og Gundersen (2016).

49 Gärtner og Heggland (2013).

ca. 160 000 foreldre og barn har fått hjelp av familievern og eksterne meklere totalt i 2017.⁵⁰

Foreldre i høykonflikt

Alvorlig parkonflikt kan være svært belastende for parene som opplever det, og vil ofte ha negative følger for barna. Langvarige og intense konflikter mellom partnere bidrar til et fiendtlig klima preget av manglende trygghet og tillit. Sinne, fiendtlighet og uløste konflikter vil ofte begrense foreldres mulighet til å møte barna med nødvendig omsorg.⁵¹ Foreldre må derfor få god hjelp til å løse konfliktene sine til det beste for barna. Familievern tjenesten har de siste årene fått et historisk løft, og kapasiteten i arbeidet med høykonfliktsaker og saker om vold i familien er øket.

Foreldre som opplever vold

For foreldre som opplever vold i nære relasjoner, er det svært krevende å ta vare på seg selv, og greie å takle hverdagen. Dette kan gå utover relasjonen og samspillet med barna. Det kan også gjøre det vanskelig å møte barns emosjonelle behov, og å hjelpe dem med å bearbeide egne voldstraumer.

Videre har foreldre som har opplevd vold i barndommen behov for støtte for å bryte «voldsarven».

Mange studier viser at det å ha bli utsatt for vold selv, fører til en forhøyet risiko for å utøve vold mot andre.⁵² Dette forholdet har vist seg gjeldende både når det gjelder fysisk vold og seksuell vold. Foreldre som har vært utsatt for vold i sin egen barndom, kan ha liten erfaring med hva godt foreldreskap innebærer, og kan derfor lettere ty til vold selv. Hyppighet av uenighet og konflikter i familier er også forbundet med høyere risiko for vold.⁵³ Perioder der en partner vurderer å forlate forholdet, medfører en øket risiko for vold.⁵⁴ Når det er konflikt i familien, øker dette sjansen for at barn blir utsatt. Barn som blir vitne til vold i hjemmet, har større sannsynlighet for selv å bli utsatt for vold.⁵⁵

Et viktig formål med foreldrestøtte er – i tråd med anbefalinger fra Verdens helseorganisasjon – å forebygge vold, overgrep og omsorgssvikt i familier.

50 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, årsrapport 2017.

51 Helland og Borren (2015).

52 Se f.eks. Kruse et al. (2011), Whitfield et al. (2003), Mossige og Stefansen (2007) og Smith et al. (2006).

53 Jewkes (2002).

54 Brownridge (2006).

55 Mossige og Stefansen (2016).

«GODT SAMLIV» OG «FORTSATT FORELDRE – FOR GODT NOK FORELDRESAMARBEID»

«Godt samliv»

«Godt samliv» har siden 2005 blitt utviklet og driftet av Bufdir. Samlivskurset tilbys av helsestasjoner over hele landet. Den siste tiden har antall avholdte kurs gått ned, hovedsakelig på grunn av endrede økonomiske rammebetingelser i kommunene. Bufdir vurderer en digital versjon som kan gjennomføres på egen hånd, hjemme på nett og uten direkte involvering fra de ansatte på helsestasjonene. Målet for kurset er å gi støtte og inspirasjon i en periode med store forandringer og utfordringer i hverdagen og i parforholdet og redusere konflikter i forholdet til det beste for barnet.

Godt samliv – handler om

•*Den store forandringen:*

Fra par til familie

•*Kommunikasjon:*

Å holde forbindelsen

•*Krangel og konflikt:*

Hvordan håndtere det?

•*Kjærlighetens ABC:*

Fornuft og følelser

«Fortsatt foreldre – for godt nok foreldresamarbeid»

Mange foreldre sliter med samarbeidet med den andre forelderen, uavhengig av om det har gått kort eller lang tid siden samlivsbruddet. Familievernet og enkelte kommuner tilbyr kurs for foreldre med råd og veiledning om hvordan de kan få til et bedre foreldresamarbeid til det beste for barna. Kurset innebærer refleksjon og bevisstgjøring rundt rollen som forelder som samarbeidspartner og hvordan de kan løse konflikter på en konstruktiv måte. «Fortsatt foreldre» er evaluert av Folkehelseinstituttet.

Foreldre som har psykiske vansker eller rusproblemer

Foreldre som er psykisk syke eller har rusmiddelrelaterte problemer, kan også mangle overskuddet som skal til for å gi vil barna støtte og omsorg. Disse barna har større risiko for å utvikle psykiske vansker. Både rusproblemer og psykiske vansker hos foreldre henger sammen med høyere risiko for at barn utsettes for vold, overgrep eller

omsorgssvikt.⁵⁶ Dette skyldes ikke nødvendigvis at omsorgspersonen er utøveren, men kan også henge sammen med at foreldrebeskyttelsen svikter, slik at barnet blir mer utsatt for krenkelser fra andre.⁵⁷ Det anslås at 410 000 barn lever med foreldre med psykiske vansker, og at 90 000 har foreldre som misbraker alkohol.⁵⁸ Med god oppfølging og riktige tiltak, vil mange av disse barna kunne klare seg bra.⁵⁹

56 Anda et al. (2002), Davis et al. (2011), Eiden et al. (2007), National Research Council and Institute of Medicine (2009), Torvik & Rognmo (2011); gjengitt i NOU 2017:12 Svikt og svik.

57 Baker og Carson (1999); gjengitt i NOU 2017:12 Svikt og svik.

58 Torvik og Rognmo (2011); gjengitt i NOU 2017:12 Svikt og svik.

59 Torvik og Rognmo (2011).

REGJERINGENS STRATEGI FOR GOD PSYKISK HELSE (2017–2022)

I august 2017 ble Mestres hele livet – Regjeringens strategi for god psykisk helse (2017–2022) lagt fram. Dette er en helhetlig strategi for hele befolkningen som omhandler både folkehelse- og tjenesteperspektivet, kunnskaps- og forskningsbehov, og hvordan samfunnet kan legge til rette for bedre inkludering og deltagelse.

Det arbeides nå med en opptrappingsplan for barn og unges psykiske helse som bygger på denne strategien, jf. Stortingets vedtak 108.54 (2015–2016).

Foreldre med vedvarende lav inntekt

Andelen og antallet barn som lever i risiko for fattigdom har økt de siste årene. Tall fra SSB viser at det i perioden 2014–2016 var 101 300 barn under 18 år som levde i familier med vedvarende lavinntekt. Dette utgjør 10,3 prosent av alle barn i denne aldersgruppen. Barn med innvandrerbakgrunn utgjør over halvparten av fattige under 18 år⁶⁰. Langvarig anstrengt økonomi er en belastning for familiene, selv om foreldre ofte gjør alt de kan for å skjerme barna fra konsekvensene av å vokse opp med begrensede materielle ressurser. Vedvarende lavinntekt kan gå ut over relasjonen mellom foreldrene og relasjonen til barna, med manglende overskudd til å møte barns behov og økt risiko for konflikter mellom de voksne. Foreldre som er enslige forsørgere, som mottar ytelser fra NAV, eller som har lav tilknytning til arbeidslivet, er spesielt utsatt for lavinntekt.⁶¹

Isolerte familier

Familier kan av mange ulike grunner være isolert, f.eks. på grunn av vanskelig boligforhold, flytting eller økonomiske vansker. Et lite eller fraværende nettverk gjør at det er lite for både barn og foreldre å støtte seg til. Foreldrene har ikke tilgang til den uformelle foreldrestøtten andre får i familien, blant

venner, eller på fritidsarenaer der foreldre møtes. Dette viser behov for både oppsøkende familiestøtte og lavterskeltilbud.

Foreldre som har en bekymring overfor sine barn knyttet til radikaliserings og voldelig ekstremisme

Vi vet at når et familiemedlem radikaliseres, vil familien alltid bli berørt. Å ha en radikalisert person i familien kan oppleves som en stor belastning. Søsken og nær omgangskrets kan være i en sårbar situasjon for selv å bli radikalisert. Familien trenger da den hjelp og støtte de kan få til å håndtere situasjonen.

Foreldrene og familien har en viktig rolle i forebyggingen av radikaliserings og voldelig ekstremisme. Det er imidlertid ikke lett for foreldre å fange opp faresignaler om at ungdom er i ferd med å bli radikalisert, og det er krevende å vite hvordan de kan håndtere faresignalene. Det kan også være utfordrende å snakke med personer som er eller er i ferd med å bli radikalisert. Forsøk med å tilpasse ICDP (gruppebasert foreldreveiledning) til foreldre med radikaliseringsbekymringer viser at radikaliseringsbekymringer viser at radikaliserings-tema er et særlig sensitivt tema for foreldre å snakke om.

60 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnefattigdom/.

61 Dokken og Langeland (2016).

Foreldre i fengsel

Foreldre som lever deler av sine liv i fengsel kan ha særlige behov for foreldrestøtte. Det er ikke lett å være forelder når man sitter i fengsel og kontakt med familien og nettverk er sterkt begrenset. Samtidig må den andre forelderen håndtere både barnas og omgivelsenes reaksjoner, i tillegg til forverret økonomi, praktiske, sosiale og helsemessige utfordringer. Det er behov for arenaer der innsatte foreldre kan møtes for å snakke sammen om foreldreskapet. Det er videre viktig å tilrettelegge for gode arenaer for at barn og foreldre kan ha positiv kontakt under soning. En god relasjon til familien for de som er innsatte, kan minske risikoen for tilbakefall når de skal reintegreres i samfunnet.

Oppsummering

Som vist ovenfor finnes det et mangfold av utfordringer i den norske foreldrebefolkningen. God informasjon som er tilrettelagt for alle grupper foreldre, lavterskeltilbud med den gode samtalen og et godt samarbeid mellom tjenester, er nødvendig for å kunne nå ut til alle som har behov for hjelp og støtte.

« 'Du har kommet rett nå'. Dette skal folk bli møtt med når de tar kontakt med tjenesteapparatet.»

Norsk psykologforening, innspillsmøte 14. november 2017

«Utfordringen er at god psykisk helse skapes alle andre steder enn i helsevesenet.»

Mental Helse Ungdom, innspillsmøte 14. november 2017

Behov for tilpasning av tjenester til mangfoldet i befolkningen

Foreldre i Norge har ulike syn på kjønn og seksualitet, familier og foreldrerollen, og barneoppdragelse. Videre har foreldre ulike forutsetninger i møter med hjelpeapparatet. Dette krever et tjenesteapparat som anerkjenner individuelle forskjeller, og som tilrettelegger tilbudet slik at alle, uansett etnisitet, funksjonsevne, seksuell orientering eller religiøst ståsted, får et tilbud de opplever som nyttig og meningsfullt.

Dette innebærer også at tjenestene tar høyde for språklige utfordringer ulike grupper kan ha i møte med hjelpeapparatet. Foreldreskap er et sensitivt tema, og det er ofte skam knyttet til det å søke hjelp. Dette byr på særskilt innsats fra tjenestene for å nå ut til de foreldrene som trenger det. Familier som har de største belastningene, er ofte de som har minst informasjon om hvor de skal søke hjelp. Disse familiene har også ofte den største terskelen for å søke hjelp, som følge av opplevd stigmatisering.⁶²

Behov for mer samarbeid på tvers av tjenester

Vansker i familien er ofte sammensatte. Mange foreldre og familier har derfor behov for hjelp og oppfølging fra en rekke ulike tjenester på ulike forvaltningsnivåer. Konsekvenser av manglende samarbeid og samordning kan være at foreldre som sliter ikke oppdages, eller at de ikke får den hjelp og oppfølging som de har behov for.

Det er en utfordring å sikre foreldre et koordinert og helhetlig hjelpetilbud. Det er store forskjeller

i hvordan tjenestene samarbeider, og hvordan samordningen av foreldrestøttende tilbud innrettes. En kommune står i utgangspunktet fritt til å organisere tjenesteapparatet slik den mener er mest hensiktsmessig, men har et ansvar for å samordne sine tjenester. Dette følger blant annet av helse- og omsorgstjenesteloven, folkehelseloven, sosialtjenesteloven og barnevernloven.

Det er behov for bedre samarbeid mellom kommunale tjenester, og mellom kommune og stat. Stat, fylkeskommune og kommunene bør videre ha en omforent forståelse av betydningen av å løfte familie- og foreldreperspektivet i relevante tjenester.

Behov for oversikt over eksisterende foreldreveiledningsprogrammer og tiltak

Foreldreveiledningstiltakene som tilbys i dag er tilknyttet ulike fagmiljøer og ulike deler av forvaltningen. Det totale tilbudet innen foreldreveiledningstiltak fremstår som uoversiktlig. Det er en utfordring for kommunale tjenester, frivillige organisasjoner og foreldre å orientere seg i de tilbud som finnes og foreta velinformerte valg. Bruk av enkelt-programmer varierer mellom ulike tjenester og kommuner, og finansieringen kommer fra ulike deler av forvaltningen. Det fører til at tilbudet varierer, og at programmer som finnes i én del av landet er ikke like tilgjengelig i en annen landsdel. Det er derfor behov for en samlet oversikt som gir lett tilgang til informasjon om hvilke programmer og tiltak som passer ulike målgrupper. Det eksisterende tilbudet bør i tillegg gjøres bedre kjent i befolkningen.

62 Verdens helseorganisasjon (2017).

EKSEMPLER PÅ TILTAK SOM FREMMER SAMARBEID I KOMMUNEN

Familiens hus

En rekke kommuner har valgt å organisere sine tjenester overfor barn, unge og familier etter modellen Familiesenter/Familiens hus. Modellen bygger på prinsippene om tidlig innsats, «én dør inn» for samordnet hjelp, og er godt egnet til å fange opp barn og familier med særskilte behov for støtte og oppfølging. Virksomheten omfatter ofte den lokale helsestasjonen, inkludert svangerskapsomsorg, åpen barnehage, forebyggende pedagogisk-psykologisk tjeneste og gjerne det kommunale barnevernet. Noen steder inngår også familievernkontoret i dette samarbeidet. Andre tjenester kan inkluderes ut fra brukernes behov, kommunens prioriteringer og tilgjengelige ressurser. Hensikten med samarbeidet er blant annet at familiene møter en helhetlig tiltakskjede i tjenesteapparatet.

En kartlegging av Familiens hus fra 2012 viste at kommunene da var godt i gang med å bygge ut familiens hus/familiesenter, men at det var store variasjoner i hvor langt arbeidet var kommet.⁶³ SKO-studien (Samhandling og kvalitet i kommunale tjenester for barn, unge og deres familier), som gjennomføres ved Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet, har som formål å undersøke ulike faktorer som er forbundet med god kvalitet innen kommunale tjenester for barn, unge og deres familier. Familiens hus inngår i denne studien, som slutføres i 2018.

Tidlig inn

Tidlig inn er et opplæringsprogram for kommuneansatte. Målet er å styrke kompetansen knyttet til å identifisere og hjelpe gravide og småbarnsforeldre som har psykiske vansker, rusmiddelproblemer eller som er utsatt for vold i nære relasjoner. I desember 2017 hadde 167 kommuner deltatt i opplæringsprogrammet. En sentral målsetning er at tjenestene skal arbeide mer tverrfaglig i kommunen slik at den gravide eller småbarnsforeldrene blir i bedre rustet til å ivareta seg selv og mester foreldrerollen bedre. Evalueringen av programmet⁶⁴ fra 2016 konkluderte med at opplæringsprogrammet har ført til økt bevissthet om verdien av å samarbeide på tvers. Kommunene rapporterer også at samarbeidet mellom tjenestene har blitt bedre etter deltagelse i Tidlig inn.

Samarbeid mellom familievernkontor og helsestasjon gir styrket og tidligere innsats til småbarnsforeldre

Erfaringene og evalueringen av tiltaket viser at pilotprosjektet har ført til et bedre og tidligere tilbud til småbarnsforeldre. De gode erfaringene kan videreføres og spres til alle familievernkontor og helsestasjoner. I pilotprosjektet ble det tydelig at familievernet ikke kan tilby konsultasjoner på alle helsestasjoner, da det er mange helsestasjoner i nedslagesfeltet til det enkelte familievernkontor. I prosjektfasen ble det lagt opp til å sørge for at alle helsestasjoner er godt kjent med familievernets tilbud gjennom årlige kontaktmøter.

I pilotprosjektet ble det tydelig at det er viktig med lokale tilpasninger pga ulike kommunale tilbud. I mange kommuner finnes det Familiesentre eller Familiens hus med tilgang til familieterapeuter og psykologer. Andre kommuner har ikke slikt tilbud. I noen deler av landet er det lang reisevei til nærmeste familievernkontor. Her kan det være aktuelt å prøve ut digitale løsninger.

VID vitenskapelige høgskole har evaluert prosjektet.

Evalueringen fremhever at prøveprosjektet har gitt verdifulle erfaringer om det forebyggende potensialet som ligger i samarbeidet mellom tjenestene. Helsestasjonens unike posisjon i hjelpeapparatet med kontakt med de fleste familier med sped- og småbarn er et godt utgangspunkt for forebyggende arbeid. Mange foreldre i spe- og småbarnsfasen opplever denne fasen som krevende og sårbar. Helsestasjonens posisjon gir mulighet for at familievernets spisskompetanse kan settes inn på et tidlig tidspunkt overfor foreldre som i liten grad ellers oppsøker familievernet. Foreldrene ga uttrykk for at samtaler med familieterapeutene har vært svært nyttig. Foreldrene vurderer det som lite aktuelt å møte opp på familievernkontoret for samtaler, da familievernet forbindes med brudd og konflikt.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet i samarbeid med Helsedirektoratet skal utarbeide en brosjyre med anbefalinger basert på pilotprosjekt og evaluering.

63 Gamst og Martinussen (2012).

64 Mathiesen og Skoland (2016).

Behov for mer kunnskap og kompetanse i tjenestene

Fafo-rapporten Foreldreveiledning – virker det? påpeker en rekke kunnskapsbehov på feltet. Det mangler bl.a. en norsk studie som kartlegger bruken av ulike foreldreveiledningsprogrammer lokalt, både når det gjelder omfang, hvilke som brukes, hvordan de velges ut, hvilke tjenester de gis innenfor, osv. Det er også behov for mer utdypende kunnskap om hvordan foreldrene selv erfarer foreldreveiledning. Ettersom foreldreveiledning har som formål å styrke omsorgssituasjonen, bør en også i større grad undersøke hvordan barna opplever det.

At «foreldre» i alt for mange tilfeller sidestilles med «mødre» når en forsker på foreldreveiledning og foreldrestøtte, nevnes også som en problemstilling. Fedrenes manglende deltagelse i foreldrestøttende programmer problematiseres sjelden, og kjønn tematiseres i liten grad i forskningen om foreldrestøtte, noe som bidrar til at fedrene usynliggjøres i forskningen.⁶⁵ Dernest er det mye som fortsatt er uvisst om foreldre og barn i særlig krevende livssituasjoner. Hvordan påvirker for eksempel migrasjon, sosial klasse eller innvandrerbakgrunn, behovet for foreldrestøtte? Og på hvilken måte imøtekommer tjenestene det mangfoldet av verdier og ideer som utgjør dagens foreldreskap?⁶⁶

Oppsummering

Selv om det finnes mye god foreldrestøtte i Norge i dag, har vi her pekt på noen sentrale problemstillinger i utviklingen av tilbudet til foreldre. Tilbudet må bedre tilpasses mangfoldet i befolkningen, det må samarbeides bedre på tvers av tjenester, og det er behov for mer kunnskap og kompetanse i tjenestene. Foreldrestøtte bør i større grad rettes mot begge foresatte. Å søke hjelp skal ikke være forbundet med skam, og tjenestene skal være oppmerksomme på den enkelte familiens bakgrunn, verdier og tradisjoner for barneoppdragelse.

I tillegg til problemstillinger på tvers av tjenester, vil hver enkelt tjeneste kunne ha mer spesifikke utfordringer. For mer informasjon om tjenester som tilbyr foreldrestøtte, se strategiens vedlegg.

---

65 Bråten og Sønsterudbråten (2016).

66 ibid

Innsatsområder og tiltak

Tilgjengelig informasjon

Trefferikre tilskuddsordninger

Tilpasset støtte

Samordnet tilbud

Sterk frivillig sektor

Kompetanse og kunnskap

Tilgjengelig informasjon til alle foreldre

«De siste årene har det vært et enormt trøkk i henvendelsene som følge av digitaliseringen av samfunnet Foreldre henvender seg ofte til oss og spør: Hva er aldersgrensen på app'er? Skal vi forholde oss til YouTubes 13-årsgrense, eller skal barn i barnehagen få lov til å bruke dette? Et annet spørsmål er om det er greit at barn blir oppslukt av spill i timevis. Og hvis det ikke er greit, hvordan håndterer foreldrene dette?»

Barnevakten, innspillsmøte 14. november 2017

«Det er viktig med informasjon om barns rettigheter på tvers av medieplattformer om temaer som eksponering, rett til privatliv og mobbing.»

Medietilsynet, innspillsmøte 28. april 2017

Alle foreldre, uavhengig av bakgrunn og livssituasjon, skal kunne finne kvalitetssikrede råd på en enkel måte. Fordi det er frivillig å motta de fleste former for foreldrestøtte, er informasjon om hvilke tilbud som finnes helt sentralt.

Offentlige tjenester skal gi rett hjelp til riktig tid. Dette fordrer at informasjon om det samlede tilbudet om foreldrestøtte gjøres lett tilgjengelig for tjenestene. Det finnes ingen nasjonal oversikt som viser hva slags foreldreprogram som er i bruk i hvilke deler av det offentlige tjenesteapparatet.

Regjeringen vil øke tilgjengeligheten til informasjon, råd, veiledning og hjelp, til foreldre og tjenestutøvere. Ved å etablere nye og videreutvikle allerede eksisterende digitale løsninger, skal tjenesteapparatet, foreldre og befolkningen for øvrig med enkelhet kunne finne kvalitetssikret informasjon som svarer til deres behov. Informasjon skal også tilpasses ulike grupper av foreldre.

TILTAK 1

Videreutvikle foreldrehverdag.no til å bli en fullverdig, interaktiv informasjonsportal («ung.no for foreldre»)

Foreldrehverdag.no er en statlig nettressurs som gir råd og veiledning til foreldre om forhold som bidrar til å gi barn gode oppvekstvilkår. Den skal være relevant og troverdig, og den foretrukne kilden til informasjon om foreldre-rollen. Nettressursen baserer seg på oppdatert kunnskap om barns utvikling. Gjennom tekst, oppgaver og filmer får foreldre råd om hvordan de kan gi hjelp og støtte til barns utvikling.

Nettressursen har eksistert i ett år og har blitt godt mottatt av mange i målgruppen. Det er et mål å gjøre Foreldrehverdag.no enda mer relevant og tilgjengelig blant alle foresatte. På sikt vil innholdet også bli bedre tilrettelagt for ulike minoritetsgrupper. Foreldrehverdag.no skal videreutvikles til en fullverdig foreldreportal med kunnskapsbaserte råd og veiledning på flere temaer enn i dag. Samliv og samspill mellom foreldrene hører naturlig hjemme inn under denne nettportalen. Det skal i tillegg utredes hvordan nettressursen kan bli mer interaktiv, for eksempel gjennom nettbasert kursvirksomhet (nettkurs, chat og podcast) og en egen tilpasset spørsmål- og svartjeneste.

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet

FORELDREHVERDAG.NO OG UNG.NO

Foreldrehverdag.no ble lansert høsten 2016. Nettstedet gir informasjon og kvalifiserte råd til foreldre om hvordan de kan forbedre samspillet med barna sine. Foreldrehverdag.no bygger på Program for foreldreveiledning – ICDP, men er tilpasset en digital form. De fleste som har besøkt nettsiden har kommet inn via rekrutteringskampanjer på Facebook. Pr. juni 2018 har foreldrehverdag 54 000 følgere.

Ung.no er den offentlige informasjonskanalen for ungdom. Ung.no er et godt digitalt informasjonstilbud til ungdom, og er i dag det største nettstedet for denne målgruppen i Norge. I 2017 hadde tjenesten om lag 28 millioner sidehenvisninger og 7,7 millioner økter/brukere totalt, en økning på i overkant av 13 prosent fra 2016. Ung.no besvarte om lag 57 000 spørsmål en økning på nærmere 120 pst. Økningen kommer i hovedsak av at spørsmåls- og svartjenesten om helseinformasjon for ungdom (Klara Klok) ble integrert i ung.no fra 1. januar 2017. På nettstedet finner de unge også kvalitetssikret informasjon og gode råd om de fleste temaer de lurer på, for eksempel problemer i hjemmet, mobbing, hatprat og diskriminering, lovbrudd, ensomhet, forelskelse, seksualitet, utdanning og jobb.

Målet er at ung.no og foreldrehverdag skal behandle mange av de samme temaene, men sett fra ulike perspektiver. En norsk ungdom i russetiden vil kanskje ha spørsmål om drikkepress, som da kan rettes til ung.no. En forelder vil på sin side kunne ha spørsmål om hvordan de kan snakke med ungdommen om alkoholbruk i russetiden, og vil da kunne få råd og veiledning om dette fra foreldrehverdag.no. For de fleste spørsmål eller bekymringer som barn eller ungdom har, finnes det tilsvarende spørsmål blant foreldre.

TILTAK 2

Utvikle et digitalt materiell som personell ved helsestasjons- og skolehelsetjenesten kan bruke i dialogen med foreldre

Helsestasjonen er et gratis lavterskeltilbud hvor foreldre kan få informasjon, råd og veiledning. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og Helsedirektoratet skal utvikle et digitalt materiell som helsesøstre og annet personell ved helsestasjons- og skolehelsetjenesten kan bruke som et hjelpemiddel til å snakke med og bevisstgjøre foreldre på hvor viktig et godt samspill er for barnets utvikling. Dette skal sees i sammenheng med nettressursen foreldrehverdag.no. Heftet «Sammen foreldre og barn», som i dag brukes i konsultasjonene på helsestasjonen, vil erstattes av det digitale materialet.

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet

TILTAK 3

Gjøre familievernets tilbud enda bedre kjent

Familieverntjenesten har gjennom de fire siste årene vært regjeringens hovedsatsing på det familiepolitiske området. I 2018 styrkes tjenesten ytterligere. Familieverntjenesten hjelper familier i forbindelse med samlivsproblemer og konflikter i parforhold, mekling ved samlivsbrudd og gir støtte til foreldresamarbeid. En sentral oppgave for familievernet er å gi veiledning til foreldre, klinisk eller i grupper, for å styrke dem i omsorgsrollen. De senere årene har familievernet også bygget opp kompetanse på vold i nære relasjoner.

Undersøkelser viser at både kommunale tjenester og foreldre har for liten kunnskap og informasjon om tilbudene som familievernet gir. Regjeringen vil arbeide for å gjøre tjenesten bedre kjent.

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet

TILTAK 4

Gjøre barnehagene og skolene bedre i stand til å informere barn og foreldre om nettvett og hvordan de kan avverge internettrelaterte overgrep

For å sikre at barn håndterer risiko på internett er det viktig at foreldre har kompetanse og informasjon slik at de kan støtte og hjelpe barna sine. Ansatte i skole og barnehage er sammen med helsevesen, barnevern og aktører i frivillig sektor viktige støttespillere for både barna og foreldrene.

Regjeringen vil gjøre barnehagene og skolene bedre i stand til å informere barn og foreldre om ulike utfordringer som barna møter gjennom bruk av internett og sosiale medier. Dette omfatter bl.a. mobbing, trakassering og internettrelaterte overgrep og temaer som personlige grenser, personvern og hvordan man kan håndtere innhold og kommunikasjon.

Utdanningsdirektoratet vil følge opp tiltaket sammen med andre relevante fagdirektorater – jf. tiltak i Opptappingsplan mot vold og overgrep.

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

TILTAK 5

Tilpasse foreldrestøttmateriell til ulike foreldregrupper

God rådgivning, hjelp og støtte skal være tilgjengelig for alle foreldre, og det er derfor viktig at foreldrestøttmateriell generelt har en inkluderende språkbruk som favner ulike typer foreldreskap. Det kan også være behov for tilpasset informasjon til ulike foreldregrupper. Relevant foreldrestøttmateriell vil for eksempel oversettes til ulike språk. Selv om mange minoritetsgrupper både snakker og forstår norsk, kan informasjon på eget språk ha en merverdi for dem selv og tjenestene. Behovet for å utvikle materiell for særskilte grupper skal vurderes. Språklig tilpasning er viktig, men det kan også være nødvendig med kulturell tilpasning av materialet, slik at det oppleves som relevant for ulike foreldregrupper.

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet

TILTAK 6

Digital fagstøtte til tjenestene

Det finnes mange forskjellige foreldreveiledningsprogram som er utviklet for ulike formål. Kommunale og frivillige tjenester som driver foreldreveiledning har behov for lett tilgjengelig informasjon og anbefalinger om hvilke program det er hensiktsmessig å ta i bruk på bakgrunn av foreldre og barns behov og utfordringer.

Det bør utvikles kvalitetssikret oversikt over ulike foreldreveiledningsprogrammer. Dette vil gi kommunene bedre forutsetninger for å foreta kunnskapsbaserte valg og tilby foreldreveiledning som er tilpasset de ulike målgruppene. Nettressursen skal også inkludere kunnskapsbaserte hjelpetiltak til bruk for kommunal barnevernstjeneste.

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet

Treffsikre tilskuddsordninger

«Kommunene må ha et helhetlig og nyansert tilbud til familiene, en kjede fra A til Å!»

*Home-Start Familiekontakten,
innspillsmøte 14. november 2017*

Det er et mål å ha treffsikre tilskuddsordninger for foreldrestøtte, som både kommunene og frivillig sektor kan benytte seg av. En sentral mangel i dag er at det er store forskjeller på kommunenes tilbud innen foreldrestøtte. Tilbudet skal bli mer likeverdig, og statlige tilskuddsordninger har nettopp til formål å stimulere til dette. I tillegg viser oversøkingen på ordningene at potensialet for å styrke foreldrestøttetilbudet i kommunene ikke utnyttes fullt ut. En tredje mangel med dagens tilskuddsordninger er at de ikke omfatter alle aktører som tilbyr foreldrestøtte, f.eks. frivillige organisasjoner.

Kommuners bevissthet når det gjelder valg av kunnskapsbasert foreldreveiledningstiltak, skal styrkes. Foreldrestøttende tiltak brukes i mange sammenhenger – i barnehager, i skoler, i barnevernet, ved helsestasjonene, krisesentre og overfor familier

med minoritetsbakgrunn. Selv om det foregår mye godt arbeid i kommunene, har staten en viktig rolle som pådriver for økt innsats.

Regjeringen vil anbefale kommunene å sikre at foreldre får rett hjelp til rett tid ved å etablere en helhetlig foreldrestøttekjede med ulike tiltak på ulikt forebyggingsnivå.

Regjeringen vil legge til rette for at kommunene og frivillig sektor kan iverksette foreldrestøttende tiltak. Treffsikre tilskuddsordninger som er enkle å forstå og benytte seg av for brukerne, er et viktig virkemiddel for å stimulere til økt bruk av foreldrestøtte i kommuner og frivillig sektor. Det finnes i dag flere tilskuddsordninger for foreldrestøttende arbeid i regi av kommuner eller frivillig sektor.

TILTAK 7

Styrke og utvide tilskuddsordningen Foreldrestøttende tiltak i kommunene

Tilskuddsordningen «Foreldrestøttende tiltak i kommunene» er et forebyggende tiltak mot vold, og tilbys særskilte foreldregrupper. Det er stor etterspørsel etter ordningen i kommunene, og stor oversøking. Hovedmålgruppen for tilskuddsordningen skal fortsatt være kommunene, men departementet vil vurdere å utvide rammene for ordningen slik at frivillige organisasjoner kan søke. Tilskuddsordningen økes i 2018.

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet

TILSKUDDSORDNINGER SOM KAN BIDRA TIL FORELDRESTØTTENDE ARBEID

Foreldrestøttende tiltak i kommunene

Formålet med tilskuddsordningen er å gi barn tidlig hjelp gjennom å stimulere kommunene til å iverksette foreldrestøttende tiltak. Dette er tiltak som skal hjelpe foreldrene å se sine barns emosjonelle, kognitive og fysiske behov.

Tilskuddsordningen til foreldrestøttende tiltak i kommunene styrkes i 2018, og er på totalt om lag 31 mill. kroner. Det gis støtte til tiltak som er ment å være for alle foreldre (som ICDP og varianter av Circle of Security) og til foreldre med særlige behov – f.eks. minoritetspråklige foreldre eller foreldre som deltar i introduksjonsprogrammet for flyktninger. Det kan også innenfor ordningen gis tilskudd til foreldreveiledning til fosterforeldre eller adoptivforeldre. Tiltakene når ut til mange foreldre. Rapportering fra kommunene underbygger at mange foreldre selv opplever foreldreveiledningsprogrammene som nyttige.

Den årlige oversøkingen på ordningen tyder på at mange kommuner vurderer at behovet er stort for forebyggende tiltak, og kompetanse innen foreldreveiledning. Det at nesten alle søker om tilskudd til kompetanseheving innen foreldreveiledning (i tillegg til drift av tiltak), kan også indikere at tilskuddsordningen bidrar til at mer kompetanse kommer på plass. Tilskuddsordningen bidrar til styrket kunnskapsbasert

praksis i kommunene siden tiltakene må ta utgangspunkt i metoder for foreldreveiledning med dokumentert virkning.

Sammenslåing av tilskuddsordningene Tilskudd til identifikasjon av og oppfølging av utsatte barn og unge og Bedre tverrfaglig innsats

Gjennom treffsikre tilskuddsordninger for kommunene ønsker regjeringen å bidra til tidlig innsats og mer systematisk arbeid i kommunene overfor barn, unge og familier det er knyttet bekymring til. Kommunene har tidligere måttet forholde seg til ulike tilskuddsordninger med overlappende formål og målgrupper. Regjeringen vil derfor slå sammen to ordninger for å nå flere kommuner og sluttbrukere, og utnytte avsatte ressurser bedre. Formålet er en mer effektiv tilskuddsforvaltning. Regelverket for Tilskudd til systematisk identifikasjon av og oppfølging av utsatte barn vil fra 2018 samordnes med regelverket for tilskuddsordningen Bedre tverrfaglig innsats under Helse- og omsorgsdepartementet. Felles for ordningene er at kommunene mottar midler for å utvikle modeller for helhetlig innsats overfor utsatte familier. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet vil stå for tilskuddsforvaltningen i samråd med Helsedirektoratet.

Prosjekt- og driftstilskudd til tiltak mot vold og overgrep

Målet med tilskuddsordningen er å bidra til å forebygge vold og overgrep i nære relasjoner, og å styrke mestringsevnen og livskvaliteten til barn og unge som er eller har vært utsatt for vold eller seksuelle overgrep. Det gis både drifts- og prosjektilskudd over ordningen. Organisasjoner som driver foreldrestøttende arbeid for å forebygge vold kan få prosjektstøtte over ordningen. Samlet er tilskuddsordningen i 2018 i underkant av 18. mill. kroner, hvorav om lag 7,6 mill. kroner skal fordeles til prosjekter. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har over ordningen gitt tilskudd til ulike foreldrestøttende tiltak, bl.a. kurs for gravide i risiko og kurs om oppdragelse og oppvekst for minoritetsforeldre.

Tilpasset støtte til foreldre med særlige behov

«Ikke bare har de som har størst behov for hjelp minst informasjon om hvor de skal søke hjelp – de har også den høyeste terskelen for å søke om hjelp, fordi stigmaet er så alvorlig.»

*Mental Helse Ungdom, innspillsmøte 14.
november 2017*

«Både voldsutsatte og voldsutøveren har et ønske om å være god nok forelder. De skammer seg ikke bare å være voldsuttatt eller voldsutøver. En del av skammen er også knyttet til en bekymring om ikke å være god nok forelder.»

*Alternativ til vold, innspillsmøte 14.
november 2017*

Regjeringen vil gi et bedre tilbud til foreldre og barn som har særskilte behov. Som gjennomgangen av utfordringsbildet viser, er det mange ulike grupper foreldre som strever. Tjenester som møter disse foreldrene – barnevernet, helse- og omsorgstjenesten, krisesentre m.m. – skal øke sin innsats gjennom tettere oppfølging og veiledning.

STØTTE TIL FORELDRE MED KREVENDE OMSORGSOPPGAVER

Pårørendeveileder

Helsedirektoratet publiserte i 2017 en pårørendeveileder for helse- og omsorgstjenesten. Veilederen beskriver både pårørendes rettigheter, og helse- og omsorgstjenestens plikter og gir anbefalinger om god praksis. Veilederen omfatter alle pårørende grupper, uavhengig av pasientenes eller brukerens diagnose, og inkluderer eldre, voksne, ungdom og barn som pårørende.

Helhetlige tilbud til pårørende med krevende omsorgsoppgaver

I 2013 ble det etablert en tilskuddsordning som skal bidra til å utvikle kommunale modeller for å forbedre pårørendes situasjon, synliggjøre anerkjenne og støtte pårørende som står i krevende omsorgsoppgaver gjennom f.eks. fleksibel avlastning, opplæring, råd og tilpasset veiledning, sosiale nettverk, omsorgslønn mv. Prosjektene dreier seg om bl.a. om utvikling av fleksibel avlastning, veiledning av pårørende/foreldre, familieråd, søsken grupper, pårørendekurs, nettverksbygging og møteplasser. I 2017 ble tilskuddet prioritert til prosjekter for å utvikle modeller for fleksible og tilrettelagte avlastningsordninger.

Styrket pårørendestøtte i helse- og omsorgstjenesteloven

Det er et mål at pårørendes innsats synliggjøres og verdsettes, og at pårørende tilbys nødvendig støtte og avlastning. En ny bestemmelse i helse- og omsorgstjenesteloven som samler og tydeliggjør kommunens ansvar overfor dem som har et særlig tyngende omsorgsarbeid trådte i kraft fra 1. oktober 2017, jf. lovens § 3-6. Den nye bestemmelsen pålegger kommunen å tilby nødvendig pårørendestøtte i form av avlastning, opplæring og veiledning, og omsorgsstønad. Den nye bestemmelsen må sees i sammenheng med pasient- og brukerrettighetslovens § 2-8, og tydeliggjør dermed pårørendes rettigheter i møte med den kommunale helse- og omsorgstjenesten. Kommunene får etter dette en tydeligere plikt til å foreta en selvstendig vurdering av pårørendes behov, og fatte vedtak om tiltak. Bestemmelsen medfører ingen endringer i den alminnelige informasjons- og veiledningsplikten som følger av andre lovbestemmelser vedrørende pårørende.

TILTAK 8

Spesialiserte utredninger av omsorgssituasjonen til utsatte sped- og småbarn

Utredninger av utsatte sped- og småbarns omsorgssituasjon kan kreve spisskompetanse, fordi det kan være vanskelig å skille mellom symptomuttrykk som er innenfor ordinær utvikling, og de som skal vekke bekymring. Foreldrenes håndtering av barns vansker er også et viktig element i utredningsarbeidet. Som del av barnevernsreformen har Stortinget lovfestet at staten skal ha et spesialisert tilbud til sped- og småbarnsfamilier. Tilbudet skal bygge på dagens sentre for foreldre og barn og inneholde tilbud om utredninger og bistand til kommunene i den videre oppfølging av barn og familier etter endt utredning. Lovendringen trer tidligst i kraft i 2020.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet er i 2018 gitt i oppgave å utvikle og foreslå tydelige retningslinjer for innholdet i og målgruppe for det statlige tilbudet, i samarbeid med alle berørte parter. Retningslinjene skal foreligge før lovendringen iverksettes.

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet

TILTAK 9

Vurdere videreføring og utvidelse av Familie for første gang

Familie for første gang (Nurse Family Partnership) er et program for førstegangsførelse som trenger ekstra støtte. Ved hjemmebesøk, gir spesialopplærte sykepleiere tett oppfølging fra graviditet og frem til barnet fyller to år. Familie for første gang er et internasjonalt anerkjent forebyggende helseprogram for barn og deres familier. Målsettingen er å forebygge uheldig livsutvikling både for barn og foreldre.

Evalueringer internasjonalt viser at programmet forebygger omsorgssvikt, fysisk og psykisk sykdom, og generelt bedrer barns utvikling- og oppvekstvilkår. Utprøvingen av programmet ble igangsatt våren 2016 i Oslo (Gamle Oslo og Søndre Nordstrand bydeler) og i Rogaland (Stavanger, Sandnes og Time kommuner). Det

skal rekrutteres totalt 150 familier i utprøvingen (75 i Oslo og 75 i Stavanger).

Følgeevalueringen av Familie for første gang skal ferdigstilles i 2019. Regjeringen vil vurdere å videreføre og utvide prosjektet dersom evalueringen viser gode resultater.

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet i samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet

TILTAK 10

Legge til rette for at foreldreveiledningskurs blir en obligatorisk del av introduksjonsprogrammet

Nyankomne innvandrere har nytte av å få tidlig kunnskap om hvordan det er å være forelder i Norge og hvilke tilbud de kan benytte seg av. Foreldreveiledning for nyankomne, basert på ICDP, gir mulighet til å reflektere omkring foreldrerollen i et nytt land.

Regjeringen har vedtatt at foreldreveiledning skal innføres som en obligatorisk del av introduksjonsprogrammet. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet og Kompetanse Norge har fått i oppdrag å komme med forslag om hvordan dette skal gjøres.

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

TILTAK 11

Bedre støtte til småbarnsfamilier

God og rask oppfølging av foreldre som har barn i sped- og småbarnsalder er viktig. Bedre støtte til småbarnsforeldre krever at kommunene legger til rette for godt samarbeid mellom barnevernet og de tjenestene som er i best posisjon til å oppdage og hjelpe de familiene det gjelder, som barnehager og helsestasjons- og skolehelsetjenesten. Det er også en fordel om hjelpen kan gis på de arenaene der barn og foreldre er.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og Utdanningsdirektoratet skal utvikle anbefalinger til hvordan barnevernstjenestene og barnehager kan samhandle for å oppdage utsatte barn på et

tidlig tidspunkt, og sammen sørge for at foreldre får god veiledning og oppfølging.

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet og Kunnskapsdepartementet

TILTAK 12

Helsedirektoratet skal ved oppdatering av retningslinjen for svangerskapsomsorgen vurdere om det bør inkluderes en anbefaling om å gjennomføre et hjemmebesøk for gravide som vurderes i risiko

Svangerskapsomsorgen kan bidra til å tidlig fange opp gravide som blir utsatt for vold, har rusmiddelproblemer, psykiske lidelser eller på andre måter lever i en situasjon som vil kunne være skadelig for et foster eller barn. Gjennom blant annet samtale med den gravide kan jordmor og/eller lege søke å avdekke forhold som ikke er gunstig for den gravide eller for fosteret. Samtalene foregår i dag i hovedsak på helsestasjonen eller ved legekantor, men det kan vurderes om det i særskilte tilfeller kan være hensiktsmessig å tilby et frivillig hjemmebesøk. Helsedirektoratet skal derfor ved oppdatering av retningslinjen for svangerskapsomsorgen vurdere om det bør inkluderes en anbefaling om å gjennomføre et hjemmebesøk for gravide i risiko. Det er viktig at et slikt eventuelt hjemmebesøk ikke utfordrer den nødvendige tilliten mellom helsepersonellet og den gravide.

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet

TILTAK 13

Foreldres oppveksterfaringer med vold

Vold overføres noen ganger gjennom generasjoner: Å ha vært utsatt for vold kan føre til en forhøyet risiko for selv å utøve vold. Foreldre som har vært utsatt for vold og overgrep, bærer ofte på en bekymring for å overføre egne vonde erfaringer til barna sine. Ved å kartlegge foreldres egne erfaringer med vold og overgrep, vil foreldrene kunne tilbys støtte og hjelp for å forebygge at dette skjer.

Helsedirektoratet skal ved revidering av rele-

vante veiledere, rundskriv og retningslinjer, vurdere å ta inn om, og eventuelt hvordan, personellet kan tematisere foreldres egne oppveksterfaringer med vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt.

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet

TILTAK 14

Sørge for at alle ATV-kontorer får et familiemandat

Stiftelsen Alternativ til Vold (ATV) har lang erfaring og høy kompetanse i å behandle voldsutøvere. Det er viktig å se tilbudet til voldsutøvere i sammenheng med tilbudet til voldsutsatte, inkludert barn som eksponeres for vold i familien. I føringene for statstilskuddet til ATV fremgår det at ATV skal yte et behandlingstilbud til utøvere av vold i nære relasjoner og deres familier (partner og barn). Det er imidlertid fortsatt behov for å styrke kapasiteten ved de fleste ATV-kontorer for å sikre oppfølgingen av et slikt familiemandat. Tilskuddet til ATV styrkes i 2018, både for å sikre tilstrekkelig bemanning for å følge opp et familiemandat og for å etablere nye tilbud.

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet

«HVA MED OSS?» – KURS OG GRUPPE-VEILEDNING HOS FAMILIEVERNET

Foreldre med barn med nedsatt funksjonsevne har ofte en utfordrende hverdag. Det å ha barn med nedsatt funksjonsevne kan være ekstra krevende for parforholdet. Kurset «Hva med oss?», utviklet av Modum bad og videreutviklet av Barne-, ungdoms- og familiedirektoret, gir foreldre konkrete verktøy til å håndtere konflikter, unngå krangling og mulighet til å utveksle erfaringer med andre foreldre i samme situasjon. NTNU Samfunnsforsk evaluerte kurset i 2012. Breddeundersøkelsen viser at både kvinner og menn deltar fordi de ønsker å styrke parforholdet, lære konkrete kommunikasjonsteknikker til bruk i hverdagen og å utveksle erfaringer med andre. Det å få et «pusterom» i hverdagen oppgis også som en viktig motivasjonsfaktor.

TILTAK 15

Støtte til utviklingsprosjekter i kommunale læringsnettverk

Kommunene skal få bedre muligheter til å bygge opp lokale tjenester og tilbud til barn og familier som har behov for særlig støtte og oppfølging. Dette gjelder særlig barn og familier i barnevernet. Samarbeid mellom kommuner er viktig for å redusere de utfordringene små kommuner har med å bygge opp nødvendige fagmiljøer og tiltaksapparat. Som del av kompetansestrategien for det kommunale barnevernet, som ble lagt frem høsten 2017, skal det legges til rette for at kommunene i større grad kan samarbeide om kollegaveiledning og tjeneste- og tiltaksutvikling.

Fylkesmannen får i oppgave å etablere læringsnettverk som omfatter kommunene i fylket, samt forvalte stimuleringsmidler til lokale utviklingsprosjekter som skal gi bedre tjenester og tiltak for barn i barnevernet. Andre tjenester som barnevernet samarbeider med bør tas med i utviklingsarbeidet. Utviklingsprosjekter som omfatter flere kommuner skal prioriteres.

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet

TILTAK 16

Bedre oppfølging av foreldre til barn i fosterhjem og i barnevernsinstitusjon

Foreldre som opplever at barna deres må flytte i fosterhjem eller institusjon skal få bedre oppfølging. Dette er viktig for å ivareta foreldres behov for informasjon og veiledning i slike situasjoner og kan også være positivt for barn både på kort og lang sikt. Gjennom god oppfølging og veiledning vil man kunne bidra til at barnet får riktig hjelp til riktig tid, og forebygge behovet for ytterligere inngrep. Dette vil også styrke foreldres mulighet til å få tilbake omsorgen for sine barn etter omsorgsovertakelse.

Det er foreslått endringer i barnevernloven for å presisere barneverntjenestens ansvar for å følge opp foreldre til barn som er i barnevernstiltak utenfor hjemmet. Flere prosesser er også satt i gang for å styrke oppfølgingen av foreldre. I 2018 skal alle regioner i Bufetat ta i bruk nye

standarder for opphold i omsorgsinstitusjoner for ungdom, som blant annet vektlegger samarbeid med foreldre. Det skal videre utarbeides faglige anbefalinger for hvordan kommunene kan ivareta og følge opp foreldre ved akuttplasseringer av barn. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet skal i 2018 lansere en digital veileder for hvordan barnevernet og familievernnet kan samarbeide om oppfølgingen av foreldre. Som et ledd i dette arbeidet har Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet også etablert et spisskompetansemiljø i Stavanger med et nasjonalt ansvar for å sikre at alle familievernkontorer kan yte tjenester, dvs. kunnskapsbaserte tiltak, til foreldre som er fratatt omsorgen for sine barn.

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet

TILTAK 17

Statlig tilbud av spesialiserte hjelpetiltak til barn og familier i barnevernet

Det er lovfestet at staten skal ha et tilbud om spesialiserte hjelpetiltak for barn og familier. Dette vil gjelde saker der det er høy risiko for at barn må flytte i fosterhjem eller institusjon. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet er i 2018 gitt i oppgave å utvikle innholdet i og retningslinjer for det statlige tilbudet. Retningslinjene skal foreligge før lovendringen iverksettes.

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet

TILTAK 18

Videreutvikle foreldreveiledningstilbudet til foreldre som er bekymret for sine ungdommer

Foreldre er bekymret når ungdom knytter seg til miljøer som står for ekstremistiske verdier. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har utviklet og prøvd ut foreldreveiledningsprogrammet ICDP for foreldre som har en bekymring for sine barn knyttet til radikaliserings- og voldelig ekstremisme. Evalueringen av prosjektet viste at kommunene hadde problemer med å rekruttere akkurat denne målgruppen

foreldre inn til foreldreveiledningen. Forskerne anbefalte å utvide målgruppen for prosjektet til foreldre med generelle bekymringer for sine ungdommer, heller enn konkrete bekymringer for radikaliseringsprosjektet. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har i 2017-2018 gjennomført en ny tilpasning i flere av kommunene fra «radikaliseringspilot». Fafo har evaluert dette tilpasningsprosjektet med foreldreveiledning for ungdomsforeldre. Evalueringen viser først og fremst at mange ungdomsforeldre ønsker veiledning om hvordan de kan komme i bedre relasjon til sin ungdom, og at det å møte andre ungdomsforeldre for å snakke om foreldrerollen oppleves som svært nyttig. Samtidig viser evalueringen at det er mange utfordringer for aktørene som tilbyr foreldreveiledningen (ICDP) med hensyn til forankring og integrering i tjenestene, rekruttering av foreldre og hvordan de best kan benytte materiell tilpasset ungdomsforeldre.

Barne-, ungdoms og familiedirektoratet vil arbeide videre med å øke bruken av den bredere tilnærmingen til ungdomsforeldre.

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet

TILTAK 19

«Pappa i fengsel»-programmet skal bli vurdert videreutviklet med mål om tilpasning til mødre i fengsel

Det er vanskelig å være forelder i fengsel, hvor kontakt med familie og nettverk er sterkt begrenset. Innsatte har ofte behov for noen å snakke med om foreldreskapet, og hvordan de kan ivareta barn i en slik situasjon. «Pappa i fengsel» bygger på foreldreveiledningsprogrammet ICDP og er et gruppetilbud til fedre i fengsel.

«Pappa i fengsel»-programmet skal bli vurdert videreutviklet med mål om tilpasning til mødre i fengsel.

Ansvarlig: Justis- og beredskapsdepartementet

Kvalitetssikret og samordnet tilbud

«Ikke noe er mer givende enn å samarbeide om felles mål med andre som har annen fagbakgrunn. Da kan vi bidra med skikkelig god hjelp. Jeg snakker av erfaring. Potensialet for reelt tverrfaglig samarbeid er i mange tilfeller større enn vi utnytter.»

*Norsk psykologforening,
innspillsmøte 14. november 2017*

«Å bli forelder er en stor livsovergang – vi ser et økende antall meklinger blant foreldre i småbarnstiden. Vi må nå ut til disse foreldrene tidlig.»

Familievernet Øst, innspillsmøte 28. april 2017

Regjeringen vil bidra til et helhetlig og koordinert foreldrestøttetilbud i kommunene. Gode modeller for samarbeid og samordning av tjenester skal videreutvikles.

TILTAK 20

Familieperspektiv i alt vi gjør

Regjeringen vil gi Barne-, ungdoms- og familie-direktoratet et overordnet ansvar for å bidra til at familieperspektivet ivaretas innenfor alle relevante sektorer. Samme direktorat vil også få i ansvar for å koordinere oppfølgingen av regjeringens strategi for foreldrestøtte.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet skal bidra til at alle sektorer er oppmerksomme på foreldrenes betydning for barn, og utvikler tjenestetilbudet slik at foreldres ansvar for barna ivaretas.

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet

TILTAK 21

Bedre koordinerte tjenester for utsatte barn og unge

Regjeringen vil utrede hvordan ulike tjenester til barn og unge kan koordineres bedre, blant annet når det gjelder samordning av individuelle planer innenfor de ulike sektorer.

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet

TILTAK 22

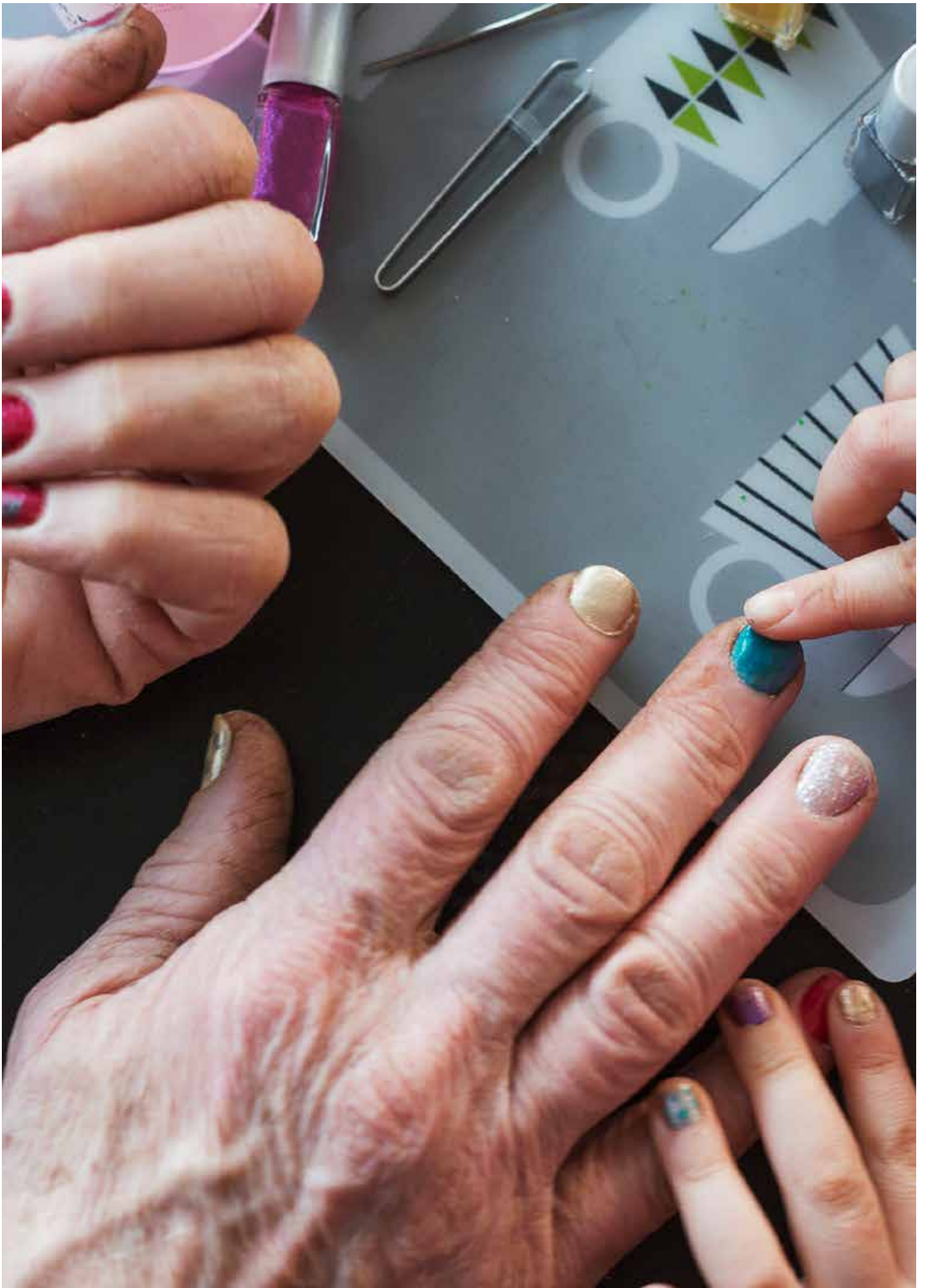
Samarbeid mellom kriminalomsorgen og familievernkontorene om foreldrestøtte skal vurderes

Foreldre som blir fengslet, og deres familier, kan ha behov for ekstra støtte. Det skal vurderes nærmere hvordan et samarbeid mellom kriminalomsorgen og familievernkontorene kan utvikles.

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet i samarbeid med Justis- og beredskapsdepartementet

En sterk frivillig sektor

«Møteplasser driftet av frivillige organisasjoner er steder som er åpne når det offentlige holder stengt. En slik møteplass er et sted for likesinnede, der de kan utveksle erfaringer.»

Røde Kors, innspillsmøte 28. april 2017

Det er et mål å støtte frivillig sektors arbeid med foreldrestøtte. Frivillige organisasjoner møter foreldre som offentlige tjenester ikke alltid klarer å nå. Frivilligheten bidrar til utviklingen av nye lavterskeltilbud, og er et viktig supplement til det offentlige hjelpetilbudet.

Blant annet tilbyr frivillig sektor mange åpne møteplasser for foreldre. De tilbyr hjemmebesøk til nye foreldre, og ulik hjelp og støtte til særlig sårbare grupper.

Regjeringen vil styrke samarbeidet med frivillige og private aktører for å legge til rette for et mangfold i tilbudet (Regjeringens politiske plattform 2018). Det er viktig å gjøre bruk av frivillighetens kompetanse i arbeidet med foreldrestøtte. Utvikling av tilskuddsordninger skal bidra til å støtte opp under frivillig sektors arbeid.

BARNEVAKTEN

Barnevakten er en organisasjon som gir råd om barn og medier. Barnevakten har blant annet skreddersydde opplegg for både elever og foreldre. Barnevakten besøker årlig over 350 skoler og møter om lag 50 000 elever og foreldre i barne- og ungdomsskoler i Norge.

Barnevakten vil at barn og unge skal kunne bruke mediene på en trygg og bevisst måte. På sine temakvelder for foreldre har foreningen fokus på hvordan foreldre og lærer kan engasjere seg i barn og unges mediehverdag på en god måte.

Barnevakten har også temakvelder i barnehager om hvordan småbarnsforeldre kan engasjere seg i barnas mediehverdag og hvordan voksne kan være gode rollemodeller.

Organisasjonen har sin egen nettside: barnevakten.no, som presenterer artikler om barn og mediebruk, gode råd til foreldre, samt spill- og filmanmeldelser.

TILTAK 23

Bedre samarbeid med frivillige organisasjoner om foreldrestøtte

Frivillig sektor er en viktig merverdi i det foreldrestøttende arbeidet. Frivillig sektor møter og gir foreldre en lang rekke foreldrestøttende tilbud. Blant annet fungerer store deler av frivillig sektor som åpne møteplasser. Frivilligheten har også ofte kontakt med grupper som ikke har tilstrekkelig tillit til det offentlige hjelpetilbudet.

Støtte til foreldre må bygges i samarbeid med frivilligheten. Det er viktig at frivillig og offentlig sektor har nær kjennskap til hverandres tjenester og utveksler gode erfaringer. Det finnes gode eksempler på frivillige organisasjoner som tilbyr støtte og praktisk hjelp til familier som er i en vanskelig livssituasjon.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet skal etablere et forum for dialog med frivillige aktører som driver foreldrestøttearbeid. Direktoratet får også i oppgave å vurdere hvordan foreldrestøttende tilbud i regi av frivillige organisasjoner kan videreutvikles til å omfatte flere målgrupper og spres til større deler av landet.

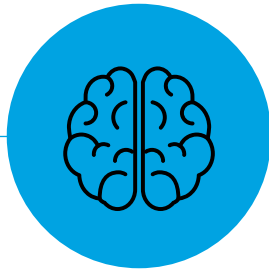
Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet

HOME-START FAMILIEKONTAKTEN NORGE

Home-Start Familiekontakten tilbyr hjelp i hverdagen til familier med minst ett barn under skolealder, 0-6 år (se også omtale side 16). Frivillige familiekontakter i Home-Start tilbyr gratis og regelmessig støtte, vennskap og praktisk hjelp til familiene, over en tidsavgrenset periode, som oftest et halvt år. Hensikten er på et tidlig stadium å redusere stress og forebygge psykiske vansker for å unngå kriser i familiene. Lokalt ansatte koordinatorene med god faglig kompetanse og et nasjonalt kontor veileder familiekontaktene og koordinerer virksomheten på landsbasis. Organisasjonen er en del av Home-Start International som består av et nettverk av 22 land som har arbeidet for å støtte sårbare familier siden 1973. I 2017 var det 35 Home-Start-avdelinger fordelt på 12 fylker, 46 koordinatorene og 793 familiekontakter som ga hjelp til 1082 familier med til sammen 2293 barn. 57 prosent av familiene som mottar hjelp har et sparsomt nettverk, 44 prosent er alene om omsorgen, 38 prosent er minoritetspråklige og 12 prosent har barn som har særskilte behov.

Mange av familiene har en sammensatt problematikk. Å motta hjelp fra en familiekontakt kan, i tillegg til den praktiske støtten og avlastningen som gis, bidra til bedre mestring av foreldrerollen og øke inkluderingen og deltakelsen i eget nærmiljø. Tiltaket er et godt supplement til det offentlige hjelpetilbudet. Barne- og likestillingsdepartementet ga økonomisk støtte til etablering av den første Home-Start-avdelingen i Norge i 1995, til opprettelse av et koordinerende nasjonalt kontor i år 2000, og oppfølging fram til Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet overtok ansvaret i 2012.

Økt kompetanse og kunnskap

«Det finnes mange foreldreveiledningsprogrammer i dag: ICDP, COS, Marte Meo etc... Det finnes ingen forskning på utbredelsen – hvor mange kommuner tilbyr det ene eller det andre – ei heller kunnskap, så vidt vi har klart å finne, om hva som ligger til grunn for vurderingene kommuner gjør når det kommer til hva de tilbyr foreldre. Vi vet at noen kommuner er pragmatiske og f.eks. sier at 'Vi har en helsesøster som er sertifisert ICDP-veileder – derfor bruker vi ICDP.»

Fafo, innspillsmøte 14. november 2017

«Enhver kommune må ha et koordinert lavterskeltilbud. De må ha kompetanse i veldokumenterte foreldreprogrammer som må tilpasses den enkelte familie.»

NUBU, innspillsmøte 14. november 2017

Det er et mål at god og riktig kompetanse om foreldrestøtte skal finnes i alle sektorer og tjenester som møter foreldre. Økt kunnskap om effekten av foreldrestøttende tiltak er nødvendig. Det finnes i dag få norske undersøkelser som kartlegger foreldres egne opplevelse av behov for støtte og veiledning og om tilbudene treffer foreldres behov

Regjeringen vil bidra til økt kompetanse om foreldrestøtte i helsestasjons- og skolehelsetjenesten, barnehager, barnevernet, familievernet, krisesentrene og andre tjenester som møter foreldre. Regjeringen vil igangsette forskning om foreldres behov og kartlegge foreldrestøttetilbudet i ulike sektorer.

TILTAK 24

Gjennomføre en befolkningsundersøkelse blant foreldre med vekt på fedre

Det finnes i dag få norske undersøkelser som kartlegger foreldres behov for støtte og veiledning. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet gjennomfører en brukerundersøkelse blant foreldre for å kartlegge hvilke behov foreldre har for støtte og veiledning, hvor de foretrekker å søke veiledning og hvordan de ønsker å motta den. I tillegg skal det kartlegges hvordan foreldre i dag oppfatter sin rolle og sitt ansvar, og hvilket behov de selv anser å ha for informasjon.

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet

BEFOLKNINGSUNDERSØKELSE FORELDRE MED VEKT PÅ FEDRE

I sin rapport om foreldrestøtte fra 2016 peker Fafo på at når man omtaler «foreldre» i studier om foreldrestøttende programmer, er det i praksis som regel mødre som menes. Det kan være fordi det er langt flere mødre enn fedre som deltar i foreldreveiledningsprogrammer, og at fraværet av oppmerksomhet om fedre i forskningen bare speiler fraværet av fedre i tiltakene. Fafo fremhever imidlertid at dette sjelden stilles spørsmålstegn ved, og antyder at det kan være fordi det er underforstått at det er mødre som forventes å delta i foreldreveiledning.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet gjennomfører våren 2018 en spørreundersøkelse blant foreldre. Undersøkelsen kartlegger i hvilken grad mødre og fedre i dag får et godt, likeverdig og tilrettelagt tilbud på ulike arenaer de møter som foreldre (for eksempel helsestasjon, fastleger, barnevern, barnehage og skole). Undersøkelsen kartlegger mødres og fedres behov for støtte og veiledning. Videre ser undersøkelsen på likheter og forskjeller i hvordan mødre og fedre oppfatter sin rolle og sitt foreldreansvar, og omsorgspraksis som er relevante for deres foreldreskap.

TILTAK 25

Kartlegging av foreldrestøtte i barnehager

Barnehagene er ikke pålagt å gi foreldrestøtte, men det er i praksis en del tilbud som kanaliseres gjennom barnehager. Det finnes imidlertid lite systematisert kunnskap om i hvilken grad og hvordan barnehager samarbeider med andre tjenester om foreldrestøttende tiltak, eller i hvor stor grad barnehagene selv, på eget initiativ, gir foreldreveiledning.

Det skal derfor kartlegges om og i hvilken grad og hvordan barnehager samarbeider med andre tjenester om foreldrestøttende tiltak, eller i hvor stor grad barnehagene selv tilbyr foreldreveiledning

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

TILTAK 26

Kartlegging av foreldrestøtte i skoler

Det skal kartlegges i hvilken grad skoler har foreldrestøttende tilbud til foreldre og hva dette omfatter (foreldreskole, informasjonsmøter med særskilt tema m.m.). Dette vil være et grunnlag for å kunne spre gode erfaringer.

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

TILTAK 27

Kartlegging av foreldrestøtte i pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT)

Mandatet til PPT er å hjelpe det enkelte barn i barnehage og skole, og tjenesten tilbyr i ulik grad støtte til, og involvering av, foreldre. Flere PPT tilbyr foreldreveiledning. I hvilken grad og til hvilke grupper slik veiledning tilbys, er imidlertid ikke kartlagt. Det skal kartlegges i hvilken grad og til hvilke grupper PPT tilbyr foreldreveiledning

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

TILTAK 28

Utredning om sosial mobilitet for barn i lavinntektsfamilier

Langvarig anstrengt økonomi er en belastning for familiene, noe som over tid også kan både gå utover relasjonen mellom foreldrene, og relasjonen til barna. Regjeringen har lyst ut et forskningsoppdrag som skal kartlegge kunnskap om muligheter og hindringer for barn i lavinntektsfamilier. Foreldrerollen og forhold i familien vil være en del av arbeidet.

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet

TILTAK 29

Bruk av familieråd i familievern

Det er gjennomført et prøveprosjekt med økt bruk av familieråd som metode i Familievernet, etter modell fra barnevernet. Familieråd er en metode der familien selv, i en utvidet familie-setting, bestemmer hvilke tiltak som skal settes inn for barnet, og i stor grad utfører dette selv. Prosjektet har lovende resultater og videre bruk av familieråd som metode skal vurderes.

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet

TILTAK 30

Utvikling av og bruk av spisskompetansemiljøet for foreldrestøtte og forebygging i familievern

Det ble i 2017 etablert et spisskompetansemiljø for familievern tjenestens tilbud til familier som har behov for veiledning og støtte i sin oppgave som foreldre.

Spisskompetansemiljøet skal utvikle erfaringsbasert kunnskap, samt bidra til å sikre kunnskapsbasert praksisutvikling på feltet. De har også et særskilt ansvar for forvaltningen av ICDP. Spisskompetansemiljøet skal bistå Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet i utviklingen av faglige retningslinjer og standarder til familievernkontorene, og vil bli tillagt et særlig ansvar for den erfaringsbaserte kunnskapen i fagutviklingen.

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet

TILTAK 31

Kompetansehevede tiltak i barnevernet

Regjeringen la høsten 2017 frem en kompetansestrategi for det kommunale barnevernet. Strategien er en del av barnevernsreformen, og skal gjelde frem til 2024. Strategien inneholder en stor satsing på videre- og etterutdanning for barnevernsansatte. Viktige fagområder er kunnskap om barn med traumer, barns medvirkning og hvordan samarbeide med barn og familier i utrednings- og tiltaksarbeid.

Kompetansestrategien for det kommunale barnevernet skal bidra til økt kompetanse i tjenestene om utrednings- og hjelpetiltaksarbeid og samarbeid med barn og familier. Dette er blant annet hovedtemaet i «Tjenestestøtteprogrammet», som er et opplæringsprogram for barnevernstjenestene. Programmet tilbys av de regionale kunnskapssentrene for barn og unge, RVTS sør og RBUP Øst og Sør. Målet er at alle kommuner skal få tilbud om å delta i løpet av strategiperioden. Det etableres også et nytt tilbud om videreutdanning i relasjonskompetanse, med oppstart høsten 2018.

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet

TILTAK 32

Styrke hjelpetiltaksarbeidet i det kommunale barnevernet

Mange kommuner uttrykker at barneverntjenesten mangler de hjelpetiltakene som trengs for å møte behovene til utsatte barn og familier. Foreldrestøtte er en viktig del av barnevernets hjelpetiltaksarbeid. Formålet med hjelpetiltak er å bidra til positiv endring hos barnet og familien, og rettes mot den bekymringen som er meldt om barnet og barnets omsorgssituasjon. Noen hjelpetiltak kan være direkte knyttet til barnet, mens andre retter seg mot foreldrene. Ofte vil det være nødvendig med en kombinasjon av tiltak for å hjelpe barnet og familien på best mulig måte. Hjelpetiltak kan settes inn for kortere og lengre perioder, alt ettersom hvilket tiltak som er hensiktsmessig for den enkelte familie. Slike tiltak kan eksempelvis være foreldreveiledning i gruppe eller individuelt, støttekontakt, barnehageplass, avlastningshjem etc.

En kartlegging av hjelpetiltaksarbeidet i kommunene viser at barnevernet trenger flere og bedre kvalitetssikrede tiltak for utsatte barn og foreldre. Det gjelder også de med sammensatte utfordringer, herunder blant annet barn og familier med flyktninge- eller innvandrerbakgrunn, psykiske eller kognitive vansker, rusmiddelproblemer eller særskilte behov.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har gitt anbefalinger til en nasjonal plan for hjelpetiltak. Disse anbefalingene vil ligge til grunn for departementets videre arbeid med et nasjonalt fagutviklingsprogram for hjelpetiltaksarbeidet i det kommunale barnevernet, som også skal inkludere ettervernstiltak for ungdom i alderen 18-23 år.

Fagutviklingsprogrammet ses i sammenheng med kompetansestrategien for det kommunale barnevernet (se tiltak 31).

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet

TILTAK 33

Spre bruken av ICDP på krisesentre

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har tilpasset og prøvd ut foreldreveiledningsprogrammet ICDP på utvalgte krisesentre. En evaluering av tiltaket viste positive resultater. Opplæringen har støttet og tydeliggjort de ansatte som rollemodeller, i de tilfeller hvor foreldres egen omsorgskompetanse er svekket av voldsrelaterte traumer. Både foreldrene og ansatte uttrykker at deres erfaring fra foreldreveiledning i gruppene viser at ICDP har fungert godt som redskap i foreldreveiledning. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har arrangert opplæring for krisesenteransatte for å bli sertifisert som ICDP-veiledere både i 2016 og 2017. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet skal videreføre arbeidet med å spre ICDP på krisesentrene.

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet

TILTAK 34

Spre informasjon om og utvide bruken av ATVs Bryt voldsarven

Bryt voldsarven er kurs for vordende foreldre og kursledere hvor man lærer metoden «Bryt voldsarven», som har til hensikt å forebygge vold i nære relasjoner. Kursene retter seg mot voksne som selv har vokst opp med vold i egen barndom, og som er opptatt av at egne barn ikke skal oppleve det samme. Kursene tar blant annet opp spørsmål om hva barn trenger for å være trygge, og hvordan man kan kontrollere sitt eget sinne. Informasjon om steder man kan henvende seg for å søke hjelp inngår også i kurset. Kurset tilbys ved enkelte Alternativ til vold (ATV) sentre. Departementet vil bidra til at programmet spres og gjøres tilgjengelig for ulike yrkesgrupper.

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet

Vedlegg: Tjenester som tilbyr foreldrestøtte

En rekke tjenester innenfor ulike sektorer er relevante i det foreldrestøttende arbeidet.

Familie og oppvekst

Familievernet og barnevernet er de to tjenestene i familie- og oppvekstsektoren som i størst grad gir støtte til foreldre i sin daglige virksomhet, kanskje særlig når familier opplever relasjonelle utfordringer og andre kriser.

Familievernet

Familieverntjenesten består av 39 kontorer spredt i hele Norge. Tjenesten er gratis og brukere kan selv komme uten henvisning. Med unntak av obligatorisk mekling etter ekteskaps- og barneloven er all kontakt med familievernkontor frivillig. I 2016 ga familievernet bistand i 55 550 saker, fordelt på kliniske saker og mekling. Av de kliniske sakene var 21% rettet mot foreldresamarbeid etter samlivsbrudd.

Det universelt forebyggende arbeidet er en del av familievernkontorenes virksomhet og består av veiledning, informasjon og undervisning rettet mot hjelpeapparatet og befolkningen for øvrig, jf. lov om familievernkontor. En sentral oppgave for familievernet er å drive foreldreveiledning, klinisk eller i grupper, for å styrke foreldre i omsorgsrollen. Det gis tilbud til familier som opplever vold, både fysisk vold og psykisk vold som æresrelatert vold og tvangsekteskapsproblematikk. Det er et særlig fokus på foreldre som har høy konflikt etter brudd og på å involvere barn i meklingen mellom foreldrene slik at barnets opplevelse og situasjon blir ivaretatt.

I 2017 ble spisskompetansemiljøet for foreldrestøtte og forebygging opprettet. Det er lokalisert i Bufetat region sør og

har et nasjonalt ansvar for organisering og administrering av noen foreldreveiledningsprogrammer.

Barnevernet

Barneverntjenestens viktigste oppgave er å sikre at barn og unge får god omsorg og trygge oppvekstvilkår ved å tilby riktig hjelp til rett tid til barn og familier som har behov for det. Barneverntjenesten har et ansvar for at barn som utsettes for mishandling, overgrep eller alvorlig omsorgssvikt sikres nødvendig beskyttelse og omsorg. Den vanligste årsaken til meldinger til barnevernet er foreldre som av ulike årsaker (f.eks. rus eller psykiske vansker) opplever utfordringer i sine relasjoner til barna og vansker med å gi god nok omsorg.⁶⁷ Foreldreveiledning er et hyppig benyttet hjelpetiltak i barnevernet, primært som individuell veiledning, men også som gruppeveiledning. Foreldrestøttetiltakene i barnevernet kan oftest defineres som selektive (det vil si rettet mot spesielle grupper som er mer utsatt) eller indikative (det vil si rettet mot enkeltpersoner hvor risikofaktorer er observert). Det skal alltid vurderes om hjelpetiltak kan bidra til en forsvarlig omsorgssituasjon før det kan fattes vedtak om pålegg av hjelpetiltak eller omsorgsovertakelse

Barn på krisesenter

Krisesenteret er et tilbud til dem som er utsatt for vold eller overgrep fra en partner, familie eller andre de har et nært forhold til. Man trenger ikke å være i akutt krise for å få hjelp på krisesenteret. Sentrene tilbyr beskyttelse, sikkerhet, råd og veiledning til kvinner, menn og barn. Krisesenterloven trådte i kraft i 2010 og slår fast at kommunene har ansvar for å sikre et godt og helhetlig krisesentertilbud til befolkningen (§ 1). Krisesentertilbudet skal være individuelt

tilrettelagt (§ 3) og samordnet med hjelp fra andre tjenester (§ 4). Krisesentertilbudet skal være et lavterskeltilbud over hele landet uten krav til henvisning. Det skal være døgn-åpent, gratis og innen rimelig geografisk nærhet. Det er til sammen 46 krisesentertilbud i Norge i 2018. 803 av de som brukte botilbudet på krisesentrene i 2016 hadde med seg ett eller flere barn. 44 % av de som oppsøkte krisesentre i 2016 var foreldre.

Krisesentrene skal gi brukerne et sikkert og beskyttet botilbud, med støtte, veiledning og hjelp til å ta kontakt med andre deler av hjelpeapparatet mens de oppholder seg på krisesenteret. I dette ligger det blant annet føringer for at det kan gis foreldreveiledning i krisesentrene til foreldre, samt at krisesentrene skal henvise til andre sektorer med mer kompetanse på området, ved behov. Kommunene er på god vei til å innfri kravene i loven om et godt og helhetlig tilbud til voldsutsatte ved krisesentrene. Foreldreveiledningen på krisesentrene søker å bevisstgjøre foreldrene om hvor skadelig vold er for barn og, i forlengelsen, styrke dem i foreldrerollen. Det ble i 2014 startet opp et pilotprosjekt med formål å tilpasse og prøve ut foreldreveiledningsprogrammet ICDP i krisesentrene.⁶⁸ Foreldre og ansatte ved krisesentrene har rapportert om høy tilfredshet med og utbytte av ICDP.

67 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2017).

68 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2016).

Helse- og omsorgstjenester

En rekke ulike tjenester innenfor helse- og omsorgssektoren har en viktig rolle i foreldrestøttearbeidet. Dette gjelder blant annet helsestasjons- og skolehelsetjenesten, fastlegene, kommunalt psykisk helse- og rusarbeid og spesialisthelsetjenesten.

Helsestasjons- og skolehelsetjenesten

Formålet med helsestasjons- og skolehelsetjenesten, slik det er foreslått i revidert forskrift, er å fremme psykisk og fysisk helse, gode sosiale og miljømessige forhold og sosial likhet i helse, å forebygge sykdom og skader og å bidra til å avdekke vold, over-

grep og omsorgssvikt (§1).

Kommunen skal tilby helsestasjons- og skolehelsetjeneste til barn og ungdom 0–20 år og svangerskaps- og barselomsorg ved helsestasjon. I retningslinjen for svangerskapsomsorgen, som publiseres i løpet av våren 2018, fremgår at fastlege og jordmor er primære ansvarspersoner for gravide med ukompliserte svangerskap i et tverrfaglig samarbeid med annet helse- og omsorgspersonell. Tett samarbeid mellom ulike profesjoner med utfyllende kompetanse bidrar til økt faglig kvalitet. Svangerskapsomsorgen i Norge utgjør et omfattende forebyggende program. Perioden svangerskap, fødsel, barsel og tidlig småbarnsperiode er en

sårbar fase i kvinners og familiers liv. I forslaget til revidert retningslinje for svangerskapsomsorgen anbefales første konsultasjon i svangerskapsuke 6-8, og at det i denne tidlige fasen rettes fokus mot den gravides levevaner og ellers det den gravide selv måtte ønske å ta opp. Både erfaringer med vold og seksuelle overgrep og psykisk helse er aktuelle tema for den første samtalen. De siste tiårene er det kommet stadig mer kunnskap om betydningen av psykososial forebygging i denne perioden. Dette er også en viktig oppgave for svangerskapsomsorgen.

Helsestasjons- og skolehelsetjenesten er en viktig tjeneste fordi den når ut til nesten alle barn og unge og deres familier. Personellet ved helsestasjonen (helsesøstre, jordmødre, leger, fysioterapeuter og andre) møter de fleste foreldre både under graviditeten og i småbarnsperioden. Tjenesten har således et stort potensial til å identifisere behov for hjelp hos barna og utsatthet hos gravide, barn og unge på et tidlig tidspunkt. Dette er med på å understreke viktigheten av en god dialog mellom helsestasjons- og skolehelsetjenesten, foreldre og andre tjenester.

På helsestasjonen kan foreldre få informasjon, råd og veiledning om samliv og foreldrerollen. Alle helsestasjoner gir individuell oppfølging. Mange tilbyr i tillegg gruppeveiledning i form av foreldreforbereidende kurs som tar sikte på å styrke foreldrenes kunnskaper og trygghet om graviditet, fødsel og barseltid, støtte og oppfølging til foreldre gjennom svangerskap, barseltid og barnas oppvekst. I tillegg tar helsestasjonen i mange tilfeller initiativ til nettverksbygging mellom foreldre i form av barselgrupper.

Retningslinjen for helsestasjon og skolehelsetjenesten gir en sterk anbefaling om at alle barn får tilbud om regelmessige konsultasjoner etter et standardisert program. Målet er blant annet at foreldre opplever mestring i foreldrerollen, å bidra til et godt samspill mellom foreldre og barn, og

mulighet til å forebygge og avdekke avvik eller overgrep og omsorgssvikt på et tidlig tidspunkt. Videre er det en sterk anbefaling om at foreldrenes trivsel og psykiske helse tas opp både i hjemmebesøk og som tema i konsultasjoner for å sikre en god og trygg oppvekst for barnet.

Tilbudet i helsestasjonstjenesten kan jf. forskrift om helsestasjons- og skolehelsetjenesten omfatte hjemmebesøk. Formålet med hjemmebesøket er å gi foreldrene individuell og nødvendig informasjon, etablere tidlig kontakt og legge grunnlag for videre oppfølging og samarbeid, samt tilby behovstilpasset støtte og veiledning. Nasjonal faglig retningslinje for helsestasjon gir en sterk anbefaling om at hjemmebesøk av helsesøster bør være den første konsultasjonen med foreldre og barn, helst innen 7-10 dager etter fødsel. I tillegg er det en sterk anbefaling om at ytterligere hjemmebesøk vurderes som oppfølgingstiltak til familier med ekstra behov.

Skolehelsetjenesten er i kontakt med barn og unge fra 5-20 år, og er en tjeneste som kan følge barn og ungdom gjennom ulike utfordringer. Mens helsestasjonen har et tydelig tilbud til hele familien, er skolehelsetjenesten i større grad rettet mot oppfølging av barnets og ungdommens utvikling og helse. I kraft av å være tilknyttet skolene over hele landet når tjenesten ut til store deler av barne- og ungdomsbefolkningen, og kan i forlengelsen av dette også nå ut til deres foreldre.

Nye nasjonale faglige anbefalinger for skolehelsetjenesten anbefaler at skolehelsetjenesten bidrar med helseinformasjon på skolens foreldremøter i den grad skolen ønsker det, og særlig i forbindelse med overgang til nytt skoletrinn (1. klasse, 8. klasse og videregående skole). Det er også i retningslinjen en sterk anbefaling om at skolehelsetjenesten vurderer å tilby hjemmebesøk til barn og ungdom som kan ha et særlig behov for hjelp og støtte.

Helsepersonell

Helsepersonell skal bidra til å ivareta det behovet for informasjon og nødvendig oppfølging som mindreårige barn kan ha som følge av at barnets forelder eller søsken er pasient med psykisk sykdom, rusmiddel-avhengighet eller alvorlig somatisk sykdom eller skade. Helsepersonell som yter helsehjelp til pasienter som nevnt over, skal søke å avklare om pasienten har mindreårige barn eller mindreårige søsken og vedkommendes informasjons- eller oppfølgingsbehov.

Når det er nødvendig for å ivareta behovet til pasientens mindreårige barn, skal helsepersonellet blant annet samtale med pasienten om barnets informasjons- eller oppfølgingsbehov og tilby informasjon og veiledning om aktuelle tiltak. Innenfor rammene av taushetsplikten skal helsepersonellet også tilby barnet og andre som har omsorg for barnet, å ta del i en slik samtale. Videre skal personellet innhente samtykke til å foreta oppfølging som helsepersonellet anser som hensiktsmessig og bidra til at barnet og personer som har omsorg for barnet, i overensstemmelse med reglene om taushetsplikt, gis informasjon om pasientens sykdomstilstand, behandling og mulighet for samvær. Informasjonen skal gis i en form som er tilpasset mottakerens individuelle forutsetninger.

Når det er nødvendig for å ivareta behovet til pasientens mindreårige søsken, skal helsepersonellet blant annet tilby informasjon og veiledning om aktuelle tiltak. Så langt det er mulig, skal det gjøres i samråd med foreldre eller andre som har omsorgen for søskenet.

Ved behov skal helsepersonellet/fastlegen henvise videre og samarbeide med andre tjenesteytere.

Alle innbyggere som i folkeregisteret er bosatt i en norsk kommune, har rett på fastlege. Fastlegen har det koordinerende medisinske ansvaret for den enkelte pasient, halvparten av alle gravide går til svangerskapsoppfølging hos fastlegen, og fastlegene er ofte i kontakt med flere av familienes medlemmer over lang tid.

Kommunalt psykisk helse- og rusarbeid

Kommunalt psykisk helse- og rusarbeid omfatter forebygging, kartlegging og utredning, behandling, rehabilitering, oppfølging, skadereduksjon, og også støtte til pårørende til mennesker med rusmiddel- eller psykiske helseproblemer. Psykisk helse- og rusarbeid utføres hovedsakelig i helse- og omsorgstjenesten, men også andre sektorer og tjenester i kommunen er involvert. I 2017 ble det rapportert 14 633 årsverk i kommunalt psykisk helse- og rusarbeid i Norge.

Rekruttering av flere psykologer i de kommunale helse- og omsorgstjenestene er en av regjeringens satsinger for å styrke kvalitet og kompetanse i det tverrfaglige arbeidet innen psykisk helse og rus, vold- og traumefeltet. Regjeringen har lovfestet at alle norske kommuner skal ha psykologkompetanse innen 2020.⁶⁹ Mange kommuner har allerede ansatt psykologer blant annet gjennom tilskuddsordningen «Psykologer i de kommunale helse- og omsorgstjenestene». Tilskuddsordningen har en individ- så vel som systemorientert målsetning.

Spesialisthelsetjenesten

Spesialisthelsetjenesten tilbyr tjenester innenfor somatikk, psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert rusbehandling. De regionale helseforetakene har ansvar for

---

69 Helse- og omsorgsdepartementet (2017).

at befolkningen i sin region får tilgang til spesialisthelsetjenester slik dette er fastsatt i lover og forskrifter. Krav til innhold og kvalitet i tjenesten framgår av de årlige oppdragsdokumentene fra helseministeren.

En del spesialisthelsetjenester tilbyr kurs og grupper for foreldre knyttet til spesifikke medisinske problemstillinger, for eksempel foreldreveiledning til foreldre med barn som har ADHD, eller tilbud til foreldre som har mistet barn i krybbedød. Helsepersonell i spesialisthelsetjenester bør være godt kjent med kommunale foreldrestøttetilbud. Dette vil være til stor nytte for mange foreldre, både der barnet for eksempel har medfødte utviklingsforstyrrelser eller der det inntreffer hendelser i familien som medfører behov for hjelp og støtte i familien.

Utdanning

Utdanningssektoren har ansvar for barnehager, grunnskole, kulturskole, videregående opplæring, fagskoleutdanning, høyere utdanning og voksnes læring. Familieperspektivet er i varierende grad til stede i disse ansvarsområdene.

Barnehage

Ansatte i barnehager har som oppgave å tilby barn i barnehage et godt og likeverdig barnehetilbud som er i tråd med barnehageloven og rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver. Barnehagen skal ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og dannelse som grunnlag for allsidig utvikling, jf. barnehageloven § 1. For å ivareta dette ansvaret og foreldrenes rett til medvirkning må barnehagen arbeide i nært samarbeid og forståelse med forel-

drene, jf. barnehageloven § 1 og § 4. Det skal være en informasjonsutveksling mellom barnehagen og foreldrene om barnets utvikling og barnehagens pedagogiske virksomhet. Samarbeidet mellom hjemmet og barnehagen skal alltid ha barnets beste som mål. Foreldrene og barnehagens personale har et felles ansvar for barnets trivsel og utvikling. Hvis det er grunn til å tro at barnets behov ikke kan dekkes innenfor det allmennpedagogiske tilbudet, skal barnehagen opplyse foreldrene om retten til å kreve en sakkyndig vurdering av om barnet har behov for spesialpedagogisk hjelp, jf. rammeplanen kapittel 7. Det er imidlertid ikke en del av barnehagens lovpålagte oppgaver å tilby generell foreldreveiledning.

Rammeplanen kapittel 5 utdyper barnehagens forpliktelse overfor foreldrene. «Barnehagen skal legge til rette for foreldre-

samarbeidet og god dialog med foreldrene. Foreldresamarbeidet skal skje både på individnivå, med foreldrene til hvert enkelt barn, og på gruppenivå, gjennom foreldrerådet og samarbeidsutvalget. På individnivå skal barnehagen legge til rette for at foreldrene og barnehagen jevnlig kan utveksle observasjoner og vurderinger knyttet til enkeltbarnets helse, trivsel, erfaringer, utvikling og læring. Samarbeidet skal sikre at foreldrene får medvirke til den individuelle tilretteleggingen av tilbudet. Både foreldrene og personalet må forholde seg til at barnehagen har et samfunnsmandat og verdigrunnlag som det er barnehagens oppgave å forvalte. Barnehagen må tilstrebe at barnet ikke kommer i lojalitetskonflikt mellom hjemmet og barnehagen.»

Skole

Foreldre har stor betydning for elevenes skolefaglige prestasjoner og personlige læring. Forskning viser en sterk sammenheng mellom foreldrenes sosioøkonomiske status og elevenes læringsutbytte. Det er også vist at en positiv holdning fra foreldre til utdanning og læring og et godt samarbeid mellom hjem og skole er gunstig både for elevenes læringsmiljø, motivasjon for læring og læringsresultater. Dette er med på å understreke hvor viktig det er med et godt samarbeid mellom foreldrene og skolen, gjennom hele grunnskolen.

Noen skoler driver foreldreveiledning, men dette er ikke en del av skolens mandat og er derfor et generelt fremmed tilbud i skolesektoren. Noen skoler har startet «foreldreskoler» - for å støtte foreldrene i å støtte barna på skolen. Det finnes ingen oversiktsstudier som viser omfanget av skolens foreldrestøttende arbeid, hvilken form støtten har, hvem som deltar og hva som samlet sett er erfaringene med dette i en norsk kontekst. Foreldreundersøkelsen⁷⁰ i skolen inneholder spørsmål om foreldreveiledning, og kan gi

noen indikatorer på dette arbeidet. Det er imidlertid ikke offentliggjort tall fra foreldreundersøkelsen nasjonalt.⁷¹

Opplæringsloven § 1-1 første ledd slår fast at det skal være samarbeid mellom skole og hjem. Samarbeidet mellom skole og hjem er viktig i hele grunnopplæringen. Samarbeidet mellom skole og hjem er et gjensidig ansvar, men skolen skal ta initiativ og legge til rette for samarbeidet. Lærere har ikke ansvaret for at foreldre følger opp barnas skolegang på en god måte, men de har ansvar for å drive informasjon og dialog som gjør at foreldre kan ta dette ansvaret selv.⁷² Skole-hjem samarbeidet bør utredes nærmere med tanke på en styrking av de foreldrestøttende tilbudene som gis foreldre i regi av skolen.

Pedagogisk-psykologisk tjeneste

Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PP-tjenesten) er en frivillig hjelpeinstans og kan kontaktes av barn, elever, foreldre, ansatte i barnehagen eller skolen. Henvisning til PP-tjenesten krever samtykke fra foreldre, verge eller eleven selv (etter fylte 15 år).

Barn under opplæringspliktig alder som har særlige behov, har rett til spesialpedagogisk hjelp, jf. barnehageloven § 19 a. Tilbudet om spesialpedagogisk hjelp skal så langt som mulig utformes i samarbeid med barnet og barnets foreldre, og det skal legges stor vekt på deres syn. Kommunens vedtak om spesialpedagogisk hjelp skal alltid inneholde tilbud om foreldrerådgivning, jf. barnehageloven § 19 e.

PPT jobber både system- og individrettet. Mandatet til PPT er å hjelpe det enkelte barn i barnehage og skole, men tjenesten tilbyr i ulik grad også støtte til, og involvering av, foreldre. Flere PP-tjenester tilbyr foreldreveiledning. I hvilken grad og til hvilke grupper slik veiledning tilbys, er imidlertid ikke kartlagt.

70 Utdanningsdirektoratet (2016).

71 Bråten og Sønsterudbråten (2016).

72 Drugli og Nordahl (2016).

Arbeid, sosial og velferd

Kommunen har gjennom sitt ansvar for lov om sosiale tjenester i NAV (sosialtjenesteloven) plikt til å gi opplysninger, råd og veiledning som kan bidra til å løse eller forebygge sosiale problemer (§ 17). Kan kommunen ikke selv gi slik hjelp, skal den så vidt mulig sørge for at andre gjør det. Tjenesten kan omfatte alt fra enklere veiledning for å kunne håndtere hverdagen og arbeids- og familieliv, til faglig kvalifiserte råd og oppfølging. Hensikten er å gi hjelp til selvhjelp og bidra til å mestre egen livssituasjon.

Etter formålsbestemmelsen i loven skal NAV-kontoret bidra til at utsatte barn, unge og deres familier får et helhetlig og samordnet tjenestetilbud. Samarbeid med andre instanser vil ofte være nødvendig for å få et helhetlig og samordnet tjenestetilbud.

NAV-kontoret har plikt til å henvise til andre tjenester i tilfeller der veiledningsbehovet går ut over NAV-kontorets kompetanse, og skal så vidt mulig sørge for at andre instanser gir hjelp. Det er imidlertid ikke slik at NAV-kontoret skal opptre som alminnelig veileder utenfor eget fagområde og kan ikke skaffe til veie faglig hjelp som er underlagt andre instansers myndighetsområde. Det er ikke kartlagt i hvilken grad slik henvisning skjer i dag, eller i hvilken grad ansatte i tjenesten gir foreldreveiledning eller foreldre støtte som en del av sitt daglige virke.

Justis

Justissektoren omfatter politiet, påtalemyndigheten og domstolene. Fengsler og friomsorg, asylmottak, politi og Statens Barnehus er de instansene som er mest aktuelle i det foreldrestøttende arbeidet. Ansatte i tjenestene er i daglig kontakt med foreldre i krevende livssituasjoner – utøvere av og ofre for kriminelle handlinger, pårørende og beboere på asylmottak eller krisesentre.

Kriminalomsorgen - fengsel og friomsorg

Kriminalomsorgens virksomhet er regulert gjennom straffegjennomføringsloven. Målet med straffegjennomføring er at den domfelte etter soning skal leve et lovlydig liv. Kriminalomsorgen skal legge forhold-

dene til rette for at domfelte skal kunne gjøre en innsats for å motvirke nye straffbare handlinger. Dette krever blant annet at kriminalomsorgen legger til rette for at mødre og fedre er rustet for livet som venter dem og deres barn, utenfor murene. En viktig del av dette arbeidet er støtte til foreldre som er innsatt selv, foreldre som har innsatte barn, samt foreldre eller mindreårige/barn som soner straffen i friomsorgen. Fengslene har lokaler til å drive foreldreveiledning, og mange av de innsatte er motiverte for å bedre sine relasjoner til egne barn. Fengsler er derfor en god arena for å gi foreldrestøtte til foreldre.

Foreldre som sitter i fengsel og har barn utenfor fengslet, og foreldre som har barn som sitter i fengsel, har behov for foreldre-

støttende tiltak. Det er utviklet flest tiltak for førstnevnte gruppe, herunder gruppetilbud til fedre i fengsel, grupper med fokus på foreldrerollen og ICDP-foreldreveiledningsgrupper drevet av veiledere opplært ved Kriminalomsorgens høgskole og utdannings-senter. For å ivareta de pårørende er det oppnevnt en barneansvarlig ved alle enheter i kriminalomsorgen med koordineringsansvar i spørsmål tilknyttet ivaretagelse av barn som pårørende. De har ansvaret for å utarbeide gode rutiner for hvordan en på egnet vis ivaretar målgruppens behov. Barneansvarlig skal sikre at barneperspektivet og barns rettigheter ivaretas.

Asylmottak

På asylmottakene bor det mennesker i ulike faser i asylsøkerprosessen, fra de nyankomne som er innvilget opphold til de som venter på å få sin søknad om opphold behandlet. Det bor mange barn i asylmottak som enten har kommet alene som «enslige mindreårige asylsøkere» eller sammen med foreldre eller omsorgspersoner. Familier skal som hovedregel innkvarteres samlet. Mottakene skal legge til rette for at de foresatte skal kunne ivareta sitt omsorgsansvar, og de skal ha et godt samarbeid med kommunale etater og aktuelle instanser i lokalsamfunnet.

Det er to ulike foreldreveiledningsprogrammer som benyttes i norske asylmottak: Informasjonsprogrammet Foreldre i Norge og ICDP. Som nyankommet i landet er informasjon om det norske samfunnet av vesentlig betydning for et velfungerende foreldreskap. Foreldre i Norge, ment for å gi foreldre informasjon om hva det innebærer å være foreldre i Norge, er nyttig i den forbindelse. Programmet er per i dag frivillig for mottakene å tilby beboerne. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har i samarbeid med Utlendingsdirektoratet i 2015 og 2016 gjennomført en pilot med ICDP-grupper i asylmottak. Prosjektet

er evaluert av Fafo.⁷³ Med bakgrunn i erfaringene fra piloten anbefales det å gjøre foreldreveiledning til et fast tilbud i alle asylmottak, og da gjerne basert på prinsippene i ICDP. Anbefalingen vektlegger at ICDP gir foreldrene mulighet til å drøfte og reflektere rundt den informasjonen de får, heller enn å være passive mottakere av informasjon.

Politiet

Politiets hovedoppgaver er å opprettholde alminnelig orden, forebygge kriminalitet, etterforske straffbare handlinger og beskytte borgerne og deres lovlydige virksomhet. Det følger av politiloven at politiet i sitt virke skal samarbeide med andre myndigheter og organisasjoner tillagt oppgaver som berører politiets virkefelt. Herunder er det etablert samarbeid med en rekke aktører innenfor flere felt. På det kriminalitetsforebyggende området er det etablert politiråd med nær samtlige av landets kommuner. Videre deltar politiet i SLT-samarbeid (Samordning av Lokale rus- og kriminalitetsforebyggende Tiltak) i de kommunene hvor dette er etablert.

Politiet er gjennom sitt virke i daglig kontakt med lovbrøtere som er foreldre, unge lovbrøtere og deres foreldre, samt foreldre generelt gjennom det bredere kriminalitetsforebyggende arbeidet. Tjenesten har kontakt med barn og foreldre på ulike måter og kan gjennom å være kjent med lokale foreldrestøttende tilbud kunne henvise og gjøre kjent tilbud til dem de er i kontakt med.

Statens Barnehus

På barnehusene gjennomføres tilrettelagte avhør, medisinske undersøkelser og oppfølging/behandling på ett og samme sted. Barnehusene er et tverrfaglig, samlokalisert tiltak rettet mot barn og unge utsatt for seksuelle overgrep eller vold, eller som har vært

73 Bråten & Sønsterudbråten (2017).

vitne til vold og der forholdet er anmeldt til politiet. Tiltakene gjelder også voksne med psykisk utviklingshemming eller tilsvarende funksjonssvikt. Hovedformålet med barnehusene er å styrke rettssikkerheten til målgruppen og sikre samordning i tilbudet til barnet, både fra hjelpeapparatet og i den strafferettslige prosessen.

Barnehuset gjennomfører oppfølgingstiltak for å ivareta behov hos de som avhøres og deres pårørende. Oppfølgingstiltak kan omhandle kriseintervensjoner, stabiliserende tiltak, praktisk støtte, opplæring, nettverksarbeid og veiledning av omsorgspersoner. Oppfølging kan også være veiledning av offentlige instanser som arbeider direkte med målgruppen, herunder barnehager, skoler og andre oppfølgingstjenester der dette er hensiktsmessig.

Barnehusene koordinerer og tilrettelegger for at barnet møtes på en trygg måte når det tilrettelagte avhøret gjennomføres. Målet er å redusere belastningen for barn og pårørende ved å tilrettelegge for en helhetlig ivareta-

kelse når barnet møter til avhør og ved oppfølging av barnet etter avhøret. Barnehusene skal sørge for god samhandling mellom de ulike involverte etater så tidlig som mulig etter at mistanke om overgrep er avdekket, og bidra til at det etableres samhandlingsrutiner og informasjonsflyt som sikrer lik oppfølging av barnet uavhengig av hvor det bor eller hvem som følger opp.

Det er etablert 11 barnehus rundt om i landet; Bodø, Sandefjord, Bergen, Hamar, Kristiansand, Trondheim, Tromsø, Oslo, Stavanger, Ålesund og Moss. Det er imidlertid utfordringer knyttet til lang reisevei til barnehus i flere politidistrikter. Statens barnehus i Bodø har derfor, som toårig pilotprosjekt, en underavdeling i Mosjøen. En tilsvarende underavdeling av Statens barnehus i Tromsø er etablert i Finnmark. Det vil også etableres en underavdeling av Statens barnehus Bergen i Førde i løpet av høsten 2018. Antallet tilrettelagte avhør av barn ved Statens barnehus var 5 955 i 2016.

Vedlegg 2:
Foreldreveilednings-
programmer som benyttes
av ulike tjenester i norske
kommuner

FORELDREVEILEDNING (TILTAKSEIER/TILBYDER)	MÅLGRUPPE	FORMÅL	ALDER PÅ BARNET	TEORETISK FORANKRING
International child Development Programme (ICDP) (Bufdir/ICDP Norge)	Foreldre og andre omsorgspersoner til barn	Hjelpe foreldre til å fremme en positiv utvikling hos barnet og forebygge psykiske vansker gjennom å styrke foreldrene i omsorgsrollen, øke deres bevissthet for barnas signaler og behov, og gjøre dem i stand til å møte disse behovene	0-18 år	Tilknytningsteori Den biopsykososiale modellen Utviklingspsykologiske teorier
Circle of Security (COS) (Regionsenter for barn og unges psykiske helse (RBUP), region Øst og Sør)	Foreldre som har behov for å forbedre samspill og styrke tilknytning mellom foreldre og barn. Brukes også selektivt	Hjelpe foreldre til å forstå barnet og hvordan barnet kan hjelpes i sin utvikling. Målet er at barnet skal bli trygt og utvikle god selvregulering og sosial kompetanse	Barn i førskolealder	Tilknytningsteori
LØFT (Voksne for barn)	Foreldre og andre omsorgspersoner til barn	Styrke foreldrene i deres tro på seg selv i foreldrerollen og lære dem løsningsorienterte oppdragsstrategier	3-18 år	Narrativ teori Tilknytningsteori Sosial-konstruktivistisk teori
Samspillsmetoden Dialog (SHK-kommunikasjon)	Foreldre og andre omsorgsgivere til barn	Hjelpe foreldre med å øke kvaliteten på samspillet med barn og tilrettelegge for barnets positive utvikling. Skape en langsiktig forandring og styrking av kvaliteten på samspillet	0-18 år	Utviklingsteori Systemisk familieteori Neurobiologisk teori

GRUPPETILTAK (TILTAKSEIER/TILBYDER)	MÅLGRUPPE	FORMÅL	ALDER PÅ BARNET	TEORETISK FORANKRING
DUÅ De utrolige årene (RKBU Nord og RKBU Midt)	Foreldre, barn og ansatte i skoler, SFO og barnehager, fokus på atferdsproblemer	Forebygge og behandle atferdsproblemer hos barn	0-1 år 1-3 år 2-6 år 3-6 år 6-12 år	Atferdsteori Tilknytningsteori Sosial læringsteori Nettverksteori
Tidlig innsats for barn i risiko (TIBIR) (Nasjonalt utviklings-senter for barn og unge - NUBU)	Består av seks ulike tiltak, som retter seg mot foreldre, skole/barnehage eller barnet. Kan også benyttes på selektivt og indikativt nivå.	Forebygge, redusere og stoppe atferdsproblemer hjemme og i barnehagen/skolen, på tidligst mulig tidspunkt. Bidra til utvikling av positiv, prososial atferd og øke sosial kompetanse hos barnet. Endre foreldrenes forståelse, handlingsmønstre, holdninger og attribusjoner slik at det emosjonelle båndet mellom foreldre og barn forsterkes	3-12 år	Sosial interaksjon læringsteori Samspills- og utviklingspsykologiske teorier Kognitiv teori Systemteori Økologisk modell
Parent Management Training –Oregonmodellen (PMTO) (Nasjonalt utviklingssenter for barn og unge (NUBU)/ Bufetat)	Foreldre som har relasjonsproblemer med barna sine, og hvor barna har atferdsproblemer	Gjenopprette en positiv relasjon mellom foreldre og barn slik at opposisjonell atferd brytes og positiv utvikling fremmes	3-12 år	Sosial læringsteori Sosial interaksjonsteori Atferdsteori
Emosjonsfokusert parterapi (EFT) (Norsk institutt for emosjonsfokusert terapi)	Foreldre til barn med psykiske vansker	Hjelpe foreldre i å styrke emosjonelle relasjoner i familien. Støtte foreldre til å være aktive agenter i å hjelpe barna med deres symptomer, stress og emosjonelle reaksjoner	Ikke oppgitt spesifikk aldersgruppe på hjemmesider	Humanistisk terapi Familieterapi Sosial nevrobiologi
Kompetente foreldre (Akershus universitetssykehus)	Foreldre som har barn med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom	Gi foreldre fellesskap, erfaringslæring og veiledning. Hovedmålet er å styrke den enkelte deltaker til mestring i hverdagen med familien.	Ikke oppgitt spesifikk aldersgruppe på hjemmesider	Gestaltpsykologi Humanistisk psykologi
Funksjonell Familieterapi (FFT) (Nasjonalt utviklingssenter for barn og unge - NUBU)	Familier med ungdom som viser atferdsvansker	Bedre familiens samspill, kommunikasjon og problemløsningsferdigheter, samt å endre eventuelle uheldige oppdragsstrategier.	11-18 år	Systemteori Økologisk modell Forskning omkring risiko- og beskyttelsesfaktorer for atferdsvansker Kommunikasjonsteori Kognitiv teori

GRUPPETILTAK (TILTAKSEIER/TILBYDER)	MÅLGRUPPE	FORMÅL	ALDER PÅ BARNET	TEORETISK FORANKRING
Psykoedukativ fler-familiegrupper (PEFFG) (Helseforetakene)	Foreldre med barns som har psykoselidelser	Gi brukere og pårørende kunnskap om sykdommen slik at barna skal kunne mestre sykdommen bedre	17-18 år	Stress-sårbarhets-teori Atferdsteori Kognitiv teori
Smarte foreldre (Voksne for barn)	Foreldre med engstelige eller triste barn	Lære foreldre grunnleggende prinsipper om mestring av angst og depresjon hos sine barn	0-18 år	Kognitiv atferdsterapi Sosial læringsteori Kognitiv teori
Treatment Foster Care Oregon (TFCO) (Nasjonalt utviklingssenter for barn og unge – NUBU)	Fosterhjembasert behandlingsmetode for ungdommer med alvorlige atferdsvansker	Forhindre institusjonsplassering ved bl.a. å redusere risikofaktorer, styrke ungdommens positive atferd og ressurser, utvikle positive vennerelasjoner og prososiale ferdigheter.	12-18 år	Systemteori Økologisk modell Forskning omkring risiko- og beskyttelsesfaktorer for atferdsvansker Sosial læringsteori
Tuning Into Kids (TIK) (RBUP Øst og Sør)	Foreldre til barn med atferds- og emosjonsvansker. Kan også brukes som et universelt tiltak	Hjelpe foreldre å bli emosjonsveiledere for barnet sitt ved å bli mer sensitive og hjelpe barnet til å regulere følelser samt hjelpe barnet med problemløsning	1-18 år	Sosial læringsteori Tilknytningsteori Emosjonsteori
Trygg base (RKBU)	Fosterforeldre	Hjelpe fosterforeldre til å gi sensitiv omsorg som utvikler trygge, nære relasjoner	0-18 år	Tilknytningsteori Teori om resiliens
MST Child abuse and neglect (MST-CAN) (Nasjonalt utviklingssenter for barn og unge – NUBU)	Familier der det forekommer vold og/eller omsorgsvikt	Gi utsatte barn en trygg og utviklingsstøttende oppvekst ved å holde familier sammen, forebygge vold og omsorgssvikt, redusere foreldre og barns psykiske vansker, og hjelpe familier til å bruke sosial støtte.	6-18 år	Metoden er en tilpasning av Multi-systemisk terapi (MST) og har det samme teorigrunnlaget: Systemteori Økologisk modell Forskning omkring risiko- og beskyttelsesfaktorer for atferdsvansker

Referanser

- Anda, R. F., Felitti, V. J., Bremner, J. D., Walker, J. D., Whitfield, C., Perry, B. D. og Giles, W. H. (2006). «The enduring effects of abuse and related adverse experiences in childhood. A convergence of evidence from neurobiology and epidemiology». *European Archives of Psychiatry Clinical Neurosciences*, 256(3):174-186.
- Baker, P. L., og Carson, A. (1999). «'I take care of my kids' – Mothering practices of substance-abusing women». *Gender & Society*, 13(3):347-363.
- Bakken, A. (2018). Ung i Oslo 2018. NOVA Rapport 6/18.
- Bakken, Anders (2017). *Ungdata 2017. Nasjonale resultater*. NOVA Rapport 10/17.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2016). *Opptrappingsplan for samtaler med barn i meklingsstyrking av foreldrenes kompetanse og barns involvering i saker som gjelder dem selv*. 12/2016.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2017). *Oppvekstrapporten 2017: Økte forskjeller – gjør det noe?*
- Brownridge, D. A. (2006). «Violence against women post-separation». *Aggression and Violent Behavior*, 11(5), 514–530.
- Bråten, B. og Sønsterudbråten, S. (2016). *Foreldreveiledning – virker det? en kunnskapsstatus*. Fafo-rapport 2016: 29.
- Bråten, B. og Sønsterudbråten, S. (2017). *Veiledningserfaringer: Forsøk med veiledning (ICDP) av foreldre med radikaliseringsbekymringer og foreldre i asylmottak*. Fafo-rapport 2017:02.
- Demiri, A. S. og Gundersen, Tonje (2016). *Tjenestetilbudet til familier som har barn med funksjonsnedsettelse*. NOVA Rapport 7/16.
- Dokken, T. og Langeland, S. (2016). «Lavinntekt i Norge – tilstand og utviklingstrekk». *Arbeid og velferd* 1:2016.
- Drugli, M. B. og Nordahl, T. (2016). *Samarbeidet mellom skole og hjem. En oppsummering av aktuell kunnskap om hva som skaper et godt samarbeid mellom hjem og skole*. Oslo: Utdanningsdirektoratet.
- Eiden, R.D., Edwards, E.P., og Leonard, K.E. (2007). «A conceptual model for the development of externalizing behavior problem among kindergarten children of alcoholic families: role of parenting and children's self-regulation». *Developmental Psychology*, 43(5):1187– 1201.
- Felitti, V., Anda R.F., Nordenberg, D., Williamson, D.F., Spitz A.M., Edwards, V. og Marks J.S. (1998). «Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults: the adverse childhood experiences (ace) study». *American Journal of Preventive Medicine*, 14:245-258.
- Finkelhor, D., Ormrod, R. K. og Turner, H. A. (2007). «Poly-victimization: A neglected component in child victimization». *Child Abuse and Neglect*, 31(1), 7–26.
- Folkehelseinstituttet (2017). *Medisinsk fødselsregister og abortregister – statistikkbanker*.
- Foran, H.M. og O'Leary, D. (2008). «Alcohol and intimate partner violence: A meta-analytic review.» *Clinical Psychology Review* 28 (2008), 122–1234.
- Forskning.no. «Barnehjernen kan få sår som ikke gror», intervju med Dag Nordanger. <https://forskning.no/barn-og-ungdom-psykologi-terrorisme/2014/07/barnehjernen-kan-fa-sar-som-ikke-gror>.
- Gamst, M. og Martinussen, M. (2012). *Familiens hus/familiesenter – en nasjonal kartleggingsundersøkelse av norske kommuner*. RKBU Rapport 3:2012.

- Gärtner, K. og Heggland, J. E. (2013). Adopterte barn, ungdom og voksne: En kunnskapsoppsummering om kognitiv kompetanse, psykisk helse og bruk av hjelpetjenester. Folkehelseinstituttet Rapport 2013:8.
- Hannestad, M. og Hundeide, K. (2005). *Rapport fra «Foreldreveiledningsprosjektet for etniske minoriteter basert på ICDP metoden 2004-2005»*.
- Hattie, J. (2009): *Visible learning. A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. New York: Routledge.
- Helland, M. S. og Borren, Ingrid (2015). *Foreldrekonflikt; identifisering av konfliktnivåer, sentrale kjennetegn og risikofaktorer hos høykonfliktpar*. Folkehelseinstituttet Rapport 2015:3.
- Helse- og omsorgsdepartementet (2017). *Endringer i helseogvivingen*. Prop. 71 L (2016-2017).
- Hermanns, J. M. A., Asscher, J. J., Zijlstra, B. J. H., Hoffenaar, P. J. og Dekovic, M. (2013). «Long-term changes in parenting and child behavior after the Home-Start family support program». *Children and Youth Services Review*, 35(4), 678–684.
- Hill, N.J. og Tyson, D. F. (2009). «Parental involvement in middle school: A meta-analytic assessment of the strategies that promote achievement». *Developmental Psychology*, 45, 740–763.
- Hjälmhult, E. (2009). «Skal helsesøster tilby hjemmebesøk til alle foreldre med nyfødt barn?». *Sykepleien forskning*, 4(1), 18–26.
- Kaasa, A. & Jelstad, B. (2009). *Nytter det? Evaluering av Home-Start Familiekontakten*. Oslo: Diakonhjemmet høgskole.
- Keiley, M. K., Howe, T. R., Dodge, K. A., Bates, J.E. og Petti, G. S. (2001). «The timing of child physical maltreatment: A cross-domain growth analysis of impact on adolescent externalizing and internalizing problems». *Development and Psychopathology*, 13(4):891–912.
- Kruse, M., Sørensen, J., Brønnum-Hansen, H. og Helweg-Larsen, K. (2011). «The Health Care Costs of Violence Against Women». *Journal of Interpersonal Violence*. 26(17), 3494–3508.
- Jewkes, R. (2002). «Intimate partner violence: causes and prevention». *The Lancet* vol 359, 2002, 1423–29.
- Mathiesen, I. H. og Skoland, K. (2016). *Evaluering av opplæringsprogrammet Tidlig inn - hva har skjedd i kommunene?* International Research Institute of Stavanger.
- Medietilsynet (2016). Barn & medier 2016. 9-16 åringers bruk og opplevelser av medier. Tilgjengelig fra: http://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2016_barnogmedier.pdf.
- Meld. St. 24 (2015-2016). *Familien – ansvar, frihet og valgmuligheter*.
- Mossige, S. og Stefansen, K. (2007). *Vold og overgrep mot barn og unge*. NOVA rapport 20/07. Oslo: NOVA.
- Mossige, S. og Stefansen, K. (2016). *Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007–2015*. NOVA Rapport nr. 5/16. Oslo: NOVA.
- National Research Council and Institute of Medicine. (2009). *Depression in Parents, Parenting, and Children: Opportunities to improve identification, treatment, and prevention*. Washington, DC: The National Academies Press.
- NOU (2017). *Svikt og svik*. Gjennomgang av saker hvor barn har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt. 2017: 12.
- Ogden, T. (2006). «Virker MST: kommentar til en systematisk oversikt og meta-analyse av MST». *Nordisk sosialt arbeid* 26, nr 3, 222-233.
- Olds, D. L. (2006). The Nurse-Family Partnership: An Evidencebased Preventive Intervention. *Infant Mental Health Journal*, 27(1), 5–25.

- Oslo Economics (2017). *Samfunnsøkonomisk analyse av hjelpetilbud i barnevernet*. Utført på oppdrag for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. OE-rapport 2017-1 Patterson, G. R. (2005) «The next generation of PMTO models.» *The Behavior Therapist* 28.2, 25-32.
- Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre (Jeløya-plattformen), 2018. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/politisk-plattform/id2585544/>.
- Pratchett, L.C. og Yehuda, R. (2011). «Foundations of posttraumatic stress disorder: Does early life trauma lead to adult posttraumatic stress disorder?» *Development and Psychopathology*, 23, 477–491.
- Rambøll (2012): *Analyse af de økonomiske konsekvenser på området for udsatte børn og unge*. Rapport til Social- og Integrationsministeriet, mars 2012.
- Rambøll (2013). *Robuste samliv: Forskningsoppdrag om kunnskapsstatus og evalueringsverktøy for foreldrestøttende tiltak i Norden*. Sluttrapport. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.
- Rasmussen, I. og H. Vennemo (2017). *Samfunnsøkonomiske konsekvenser av omsorgssvikt og vold mot barn*. Vista Analyse. Rapport 2017/12.
- Regionalt samisk kompetansesenter (RESAK). <https://www.bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/resak/>.
- Sethi, D., Bellis, M., Hughes, K., Gilbert, R., Mitis, F. og Galea, G. (2013). *European report on preventing child maltreatment*.
- Sherr, L., Skar, A.-M. S., Clucas, C., von Tetzchner, S. og Hundeide, K. (2014). Evaluation of the International Child Development Programme (ICDP) as a community-wide parenting programme. *European Journal of Developmental Psychology*, 11(1), 1–17.
- Smith, D.K., Leve, L.D. og Chamberlain, P. (2006). «Adolescent girls' offending and health-risking sexual behavior: The predictive role of trauma.» *Child maltreatment*, 11(4), 346–353.
- SOU 2008:131. *Föräldrastöd – en vinst för alla. Nationell strategi för samhällets stöd och hjälp till föräldrar i deras föräldraskap*.
- Sønsterudbråten, S. og Bjørnset, M (2018). *Foreldre nå til dags. Evaluering av veiledningstiltak for foreldre som er bekymret for sin ungdom*. Fafo-rapport 2018:23.
- Torvik, F. A., og Rognmo, C. (2011). *Barn av foreldre med psykisk lidelse eller alkoholmisbruk: omfang og konsekvenser*. Folkehelseinstituttet Rapport 2011:4.
- Tripodi, S. J., og Bender, K. (2011). «Substance abuse treatment for juvenile offenders: A review of quasi-experimental and experimental research». *Journal of Criminal Justice*, 39(3), 246-252.
- Tørnes, H. (2007). *Rapport: Foreldreveiledning tilpasset foreldre med barn med nedsatt funksjonsevne*. Bergen.
- Ungsinn. MST – https://ungsinn.no/post_tiltak/mst/.
- Ungsinn. PMTO – https://ungsinn.no/post_tiltak/parent-management-training-oregon-pmto-2/.
- Utdanningsdirektoratet (2016). *Foreldreundersøkelsen i skole*. Tilgjengelig fra: <https://www.udir.no/tall-og-forskning/brukerundersokelser/foreldreundersokelsen/>.
- Utdanningsdirektoratet (2017). *Elevundersøkelsen 2017: Mobbing og arbeidsro*. <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/elevundersokelsen-2017-mobbing-og-arbeidsro2/>.
- Verdens helseorganisasjon. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en/>.
- Whitfield, C.L., Anda, R.F., Dube, S.R. og Felitti, V.J. (2003). «Violent childhood experiences and the risk of intimate partner violence in adults assessment in a large health maintenance organization». *Journal of interpersonal violence*, 18(2), 166–185.

Utgitt av: Barne- og likestillingsdepartementet
Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 22 24 00 00

Publikasjonskode: Q-1247 B
Design: Kord AS
Forsidefoto: Johnér
Øvrige foto: Johnér og Colourbox
Trykk: 06/2018 – opplag 1000